Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва Министрлар Советининг органи

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

№ 278 (20. 246) • 1988 йил 2 декабрь • жума

Баҳоси 3 тийин.

Кеча Москвада СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини тамомлади

М. С. ГОРБАЧЕВнинг якунловчи нутқи

Депутат ўртоқлар! Совет кишиларининг тақдирига дахлдор масалаларни ҳал этиш учун йиғилган СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини тугалламоқда. Қонун лойиҳаларини қабул қилиш XIX партия конференцияси қарорларида белгиланган, мамлакатимиз муҳтож бўлган сиёсий системани тубдан ўзгартириш йўлини очади.

СССР Олий Советида Қонун лойиҳалари муҳокама қилинганлиги — мамлакат ҳокимияти олий органи сессияларида биз аллақачондан буён тингламаган жуда катта ва муҳим сиёсий анжуман бўлди.

Депутатлар Конституцияни ўзгартириш ва янги сайлов системаси тўғрисидаги умумхалқ мунозарасини якунлай туриб, конкрет фикр-мулоҳазалар билан бир қаторда сиёсий ислоҳот ғоясининг ўзига, уни амалда рўёбга чиқариш йўлларига нисбатан ўз муносабатларини равшан изҳор этдилар. Шу жиҳатдан сессия ишининг умумий якуни битта маънони билдиради: ислоҳот етилди ва уни ҳеч кечиктирмай амалга ошириш керак.

Бизнинг муҳокамамизда қайта қуриш тақдири тўғрисида, экономикада ва ижтимоий турмушнинг бошқа соҳаларида амалга оширилаётган ўзгартишларнинг истиқболлари ҳақида манфаатдорлик билан анча батафсил гаплашиб олинганлиги жуда муҳимдир. Шу муносабат билан айтилган фикр-мулоҳазалар янги асосда ташкил этилган мамлакат ҳокимияти олий органларининг ишини авж олдириш учун яхши негиз бўлади. Партия органлари, жамоат ташкилотларимиз, раҳбар кадрларимиз депутатларнинг фикр-мулоҳазаларидан кўпгина фойдали нарсаларни топадилар. Мен шу минбарда нутқ сўзлай туриб, уларнинг эътиборини депутатларнинг нутқларида айтилган гапларга жалб қилишни истардим. Бу нутқларда биз қайта қуришнинг ҳозирги босқичида ишларни қандай юритишимиз кераклиги ҳақида фикр-мулоҳаза юритиш учун фойдали нарсалар кўп.

Бу ерда ўртага қўйилган ғоят хилма-хил масалалар орасида уч мавзу айниқса кўпроқ тилга олинди.

Бу, аввало, умуман мамлакатни ва унинг айрим регионларини ривожлантиришнинг, меҳнаткашлар турмуш шароитларини яхшилашнинг социал-иқтисодий муаммоларидир. Депутатлар мана шу энг муҳим муаммоларни ҳал этишни қайта қуришни чуқурлаштириш, корхоналарнинг хўжалик ҳисобига ва ўзини-ўзи пул билан таъминлашга ўтиши очиб берадиган имкониятлардан фойдаланиш, кооперацияни ривожлантириш, одамларнинг ташаббускорлиги ва омилкорлигига имконият яратиш, халқ хўжалиги тармоқларида ва биринчи навбатда қишлоқда ижара муносабатларини кенг жорий этиш билан ҳақли равишда боғламоқдалар. Бунда ана шуларнинг ҳаммаси сиёсий системани ислоҳ қилиш, демократиялаш ва ошкоралик билан, бутун совет халқининг ва ҳар бир кишимизнинг ижодий потенциалини намоён этиш билан чамбарчас боғлангандир.

Депутатларнинг нутқларида энг асосийси бўлган иккинчи мавзу — қайта қуришнинг устун туриши, халқимиз учун ҳаётий муҳим бўлган социализмни янгилаш жараёнини сабот билан олға силжитиш, уни барча ёт, тасодифий, иккинчи даражали нарсалардан, унинг олдида сунъий ғовларни вужудга келтириш, жамиятнинг эътиборини кейинги ўринда турадиган масалаларга чалғитиш йўлидаги уринишлардан ҳимоя қилиш зарурлигидир. Ўз-ўзидан равшанки, уни қайта қуришнинг ўзига, қайта қуриш сиёсатига ҳам ўнгдан, ҳам сўлдан қилинадиган бевосита хуружлардан ҳимоя этиш зарур.

Жамиятимиз олдида, улуғ мамлакатимизда яшовчи барча халқлар олдида турган бош муаммоларни ҳал этиш усуллари қайта қуриш ўзанидагина, фақат шу йўлдагина топилиши мумкин. Ўртоқлар, бу — жуда муҳим хулоса, сиёсий жиҳатдан тасдиқлаш бўлиб, биз бунга ўтган уч йил мобайнида машаққатлар билан эришдик. Буни бу ерда Олий Совет депутатларининг умумий фикри ҳам тасдиқлади.

Ниҳоят, миллатлараро муносабатларни такомиллаштириш, Иттифоқ билан республикаларнинг ваколатларини аниқ белгилаш учинчи мавзу бўлди. Бу мавзу шунинг учун ҳам яхши ва фойдалики, СССР Олий Совети, у билан бирга бутун мамлакат ҳам ҳаётий муҳим масалалар хусусида ўз позициясини жуда аниқ таърифлаб, иттифоқдош ва автоном республикалар, бошқа миллий тузилмалар ҳокимиятининг олий органлари вакиллари бўлмиш ўртоқларимизнинг далилларини чамалаб кўришлари мумкин. Шу минбарда туриб билдирилган турли нуқтаи назарларни юмшатишга ёки умумий бир кўрсаткичга олиб келишга асло ҳаракат қилмай, энг асосий нарсани таъкидламоқчиман — нотиқлар: «Мустаҳкам иттифоқ — бақувват марказ ва бақувват республикалардир», — шиори барча халқларимизнинг манфаатларига мос келади деган якдил фикрда бўлдилар. **(Қарсаклар).** Бунда бизнинг тушунишимиздаги иттифоқ — биргаликдаги барча республикалардир, бошқача сўзлар билан айтганда, федерациямизнинг биронта ҳам аъзоси ҳисоблашмаслиги мумкин бўлмаган ана шу республикаларнинг муштарак манфаати ва коллектив иродасидир.

Ўртоқлар, биз ушбу сессиядан шундай комил ишонч ҳосил қиламизки, бизнинг умумий хонадонимиз — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқида барча миллат ва элатлар ўзларини яхши ҳис этишлари, ўзларининг совет миллий анъаналарини, тили, маданиятини эркин ривожлантириш имкониятига эга бўлишлари, турмушнинг барча соҳаларида ўзаро ҳамкорликни мустаҳкамлашлари, ленинча интернационализм меросини авайлаб-асраб кўпайтиришлари учун куч-ғайратларни аямаслик керак, деб айтиш тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Мамлакатимизнинг барча халқлари шунга комил ишонч ҳосил қилишлари керакки, ССР Иттифоқида уларни ташвишга солаётган муаммолар ҳурмат ва ҳамжиҳатлик асосида қардошларча ҳал этилади. Бунда гап қандайдир олис давр тўғрисида эмас, балки бу масалаларни Марказий Комитетнинг келгуси йил июнь ойида бўладиган Пленумида муфассал кўриб чиқиш нияти тўғрисида боряпти, қолаверса, ҳали Пленумгача кўпгина муаммолар ҳам борки, улар эртагаёқ, кейинги кунлар ва ойларда ҳал қилиниши, сўнгра эса улар янгидан тузилган давлат структуралари доирасида мустаҳкамланиши лозим.

Бизда ҳозиргина СССР Олий Совети Президиуми бўлди. Бу мавзу Президиумда ҳам рўй-рост ва чуқур манфаатдорлик билан муҳокама қилинди. Мен ўртоқларга биз марказда ҳам, республикаларда ҳам бир-биримиздан шубҳаланишдан холи бўлишимиз керак, дедим. Баҳсларда, ўртоқлар билан, республикаларнинг вакиллари билан учрашувларда ана шундай ўзаро шубҳа мавжудлиги сезилиб турибди. Республикаларда уларга нисбатан қандайдир «Кремлнинг сирлари» тўғрисида ўйламоқдалар, марказда эса республикалар томонидан қўйилган масалаларни кўпинча ўринсиз ҳисобламоқдалар. Бундан қутилиш керак, ўртоқлар.

Агар биз Октябрда танлаб олган йўлимизга содиқ бўлсак, агар биз ўшанда бошланган ишни давом эттиришни, мамлакатимизни социализм принциплари асосида янгилашни хоҳласак, агар биз ленинча принципларга асосланган халқлар дўстлиги, қайта қуриш тарафдори бўлсак — у ҳолда барча масалалар юзасидан ўзаро келишиб оламиз ва уларни ҳал қиламиз. Бу — энг муҳимидир. Агар кимдир бошқа позицияда турган бўлса, унинг иттифоқимиз тўғрисида жон куйдиришига, марказ билан республикалар ўртасидаги муносабатларни уйғунлаштириш тўғрисида, мамлакатимизда барча халқлар ва элатларга ҳамда қаерда яшашидан қатъи назар ҳар бир миллатга мансуб киши яхши яшаши тўғрисида жон куйдиришига умид қилиш қийин. Бундай кишиларни биз ўз жойига ўтқазиб қўйишимиз керак. **(Қарсаклар).** Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бу соҳадаги барча ишлар марказий ва республика партия ҳамда давлат органларининг, жамоат ташкилотларининг, олимларнинг, мутахассисларнинг, кенг жамоатчиликнинг қалин ҳамкорлигида олиб борилади, ошкора ва рўй-рост ўтади.

Яширишга ҳожат йўқ, биз марказдагилар яхши сабоқ олдик. Ислоҳотнинг дастлабки босқичи масалаларини муҳокама қилиш чоғидаги кечинмаларимиздан ҳаммамиз сабоқ олдик, деб ўйлайман. Биласизларми, бунингсиз иш бўлмайди. Бошқа масалаларда ҳам дакки эшитсак керак. Лекин принципиал позицияларда туриш, республикалар ва иттифоқ ўртасидаги, ҳар бир республикада эса — унда яшовчи барча халқлар ўртасидаги ишончни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш муҳимдир.

Муҳокама шуни кўрсатдики, ҳужжатларни тайёрлаш чоғида ҳамма нарса пухта ўйлаб кўрилганида эди, кўпгина ноаниқликларга йўл қўйилмаган, Олий Совет учун мақбул формулалар топилган бўлур эди. Бу бир томондан. Иккинчи томондан эса, ҳозирги вақтда мақбул ҳисобланаётган ва ҳатто мамлакатни демократиялаш жараёнини давом эттириш учун зарур деб ҳисобланаётган кўпгина жиҳатлар дастлабки босқичда саволларни келтириб чиқарган эди. Нима учун шундай бўлди? Чунки биз буни тегишинча тушунтириб беришни лозим топмадик.

Демак, марказда ҳамон ўша эски одат: ҳечқиси йўқ, шундайлигича ҳам ўтаверади, деган эски одат устунлик қилмоқда. Шу сабабли мен яна такрорлайман: биз ҳаммамиз ҳозир катта мактабдан ўтяпмиз, унда сабоқларни ҳамма яхши ўзлаштириб олиши лозим.

Конституцияга ўзгартишлар киритиш ва халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонунларнинг қабул қилиниши демократиялаш ва халқнинг ўзини-ўзи бошқариши негизида совет давлатчилигини ривожлантиришда янги босқични бошлаб беради. Уларда жуда кўп янгиликлар бор. Бу жуда зарур, чунки қайта қуришнинг ўзи — ностандарт, одатдан ташқари қарорлар қабул қилиш давридир, кечаги ақидаларни бузиб ташлаш ва изланиш давридир. Биз буларни яхши эсда тутишимиз керак, ўртоқлар. Лойиҳалардаги халқ депутатлари съезди, жамоат ташкилотлари вакиллиги, доимий ишлаб турадиган Олий Совет, сайловларда бир хил номзодлар каби ва бошқа янги жиҳатлар бирданига тушуниб етилмаганлиги ва қўллаб-қувватланмаганлигининг сири менимча ана шунда бўлса керак. Ҳаётнинг мантиқи ана шундай, янгича қарорларнинг салмоғи ана шундай.

Шу билан бирга бу қарорларнинг кераклигига ишончимиз комил. Бу қарорлар шунинг учун ҳам керакки, улар одамларнинг ғайрати ва ташаббусини авж олдиради, сиёсий турмушда ҳар ким ўз сўзини айтишига имкон беради, давлатга халқ манфаатларини яхшироқ мужассамлаштириш ва ифодалаш имконини яратади.

Сиёсий ислоҳотнинг барча тафсилотларини, ҳамма жиҳатларини ҳозир олдиндан кўра билиш қийин албатта. Кеча ҳам, ундан олдинги кунда ҳам депутатлар биз бирданига кам-кўстсиз, ҳамма жиҳатдан мутлақо мукаммал ҳужжатларни тайёрлай олмасак керак, деб тўғри гапирган эдилар. Қайта қуриш каби ўтиш даврида Владимир Ильич Лениннинг «Биз ҳеч маҳал умуман ўз ишимизни ва хусусан ўз Конституциямизни бекамукўст ва мукаммал деб ҳисоблаганимиз йўқ», деган сўзлари қайта-қайта хотирамга келмоқда. Башарти тажриба сайловни ташкил этишга, жамоат ташкилотлари вакиллигига, палаталар ёки депутатлар ишига, қандайдир бошқа жиҳатларга ўзгартиш киритиш зарурлигини кўрсатса — бундай имконият бўлиши равшан.

Шуни кўзда тутиш лозимки, биз жамиятнинг барча миллий, территориал ва социал манфаатларини, фикрлар, қарашлар, эҳтиёжларнинг бутун хилма-хиллигини акс эттирадиган янги, жуда мўътабар ҳокимиятнинг ваколатли органини тузяпмиз. Табиийки, бундай орган — СССР халқ депутатларининг съезди ва съезд сайлайдиган доимий ишлаб турувчи Олий Совет зарур бўлган тақдирда ҳозир тавсия этилаётган давлат механизмига аниқлик киритиб, уни мақбуллаштириши мумкин бўлади.

Шуни яна ва яна такрорламоқчиманки, ҳозирги пайтда XIX партия конференцияси белгилаб берган сиёсий ислоҳотни бошлаб юбориш, олға томон ҳаракат қилиш, ана шу ишни жадаллаштириш муҳимдир. Қонун лойиҳаларининг қабул қилиниши айни пайтда биз ана шу сиёсий ислоҳотнинг марказ билан иттифоқдош республикалар муносабатларини уйғунлаштириш масалаларига ҳам дахлдор бўлган янги босқичига қадам қўяётганлигимизни билдиради.

Депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг ҳозирги состави ўзининг сўнгги сессиясини ўтказмоқда. У халқ депутатлари съезди мамлакат ҳокимияти янги олий органини сайлагунга қадар ўз вазифаларини бажараверади, ҳамма депутатлар ҳам ишлайверади ва ҳаракат қилаверади, албатта.

Аммо шошилинч равишда СССР Олий Советининг сессиясини чақириш зарурати туғилмаса, бугунги мажлис унинг бой сиёсий биографиясидаги якунловчи ҳужжат бўлади.

Олий Совет ишининг якунларига баҳо бериш — меҳнаткашларнинг иши. Депутатларнинг бу состави қилган ишларга ҳаётнинг ўзи ҳам баҳо беради. Бу ерда эшитганингиздек, уларнинг фаолиятига турлича баҳо берилди. Очиғини айтаман, мазкур Олий Совет ва унинг депутатлари шанига айтилган баъзи гапларни мутлақо боадаблик, деб бўлмайди ва улар депутат сифатида шахсан менга ҳам тегиб кетди. Нима учун шундай бўлди! Чунки шуни яққол айтиш мумкин: айни мана шу чақириқ Олий Совет қисматига мамлакатимизнинг революцион қайта қуриш йўлига ўтиши, совет жамиятини янгилаш билан боғлиқ бўлган қарорлар қабул қилишдек улкан масъулият тушди. Партия Марказий Комитети ҳам депутатлар XXVII съезд белгилаб берган йўлни фаоллик билан қўллаб-қувватлаганликларини, бу йўлни амалий сиёсат изига солиб юбориш учун кўп иш қилганликларини юқори баҳолайди. Бу — буюк ишдир. **(Қарсаклар).**

Давлат социалистик корхонаси тўғрисидаги Қонун, кооперация тўғрисидаги Қонун каби, сиёсий ислоҳотга қудратли омил бахш этадиган бугунги Қонун лойиҳалари каби асосли қарорларимизни эслатиб ўтишнинг ўзи кифоя. Мамлакатимиз тарихида ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг аҳамияти ана шу муҳим босқичлар билан белгиланади.

Қадрли ўртоқлар, сизлар сиёсий ҳаётда фаол иштирок этаверасизлар, қайта қуриш вазифаларини амалга ошириш учун, биз шу вақтга қадар қабул қилган ва мазкур сессияда қабул қиладиган қарорларимизни рўёбга чиқариш учун курашаверасизлар, деб қатъий ишонч билдиришга рухсат этгайсиз. **(Қарсаклар).**

СИЁСИЙ СИСТЕМАНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДАН

Давлат ҳокимияти олий органининг депутатлари мамлакатни, совет жамиятини ривожлантириш, социалистик демократияни чуқурлаштириш, сиёсий системани ислоҳ қилиш йўлларини уч кун мобайнида принципиал равишда, фаол, ўткир муаммоларни четлаб ўтмай, муҳокама этдилар.

СССРнинг миллионлаб гражданлари кенг ошкоралик вазиятида муҳокама қилган Қонун лойиҳалари ҳар томонлама кўриб чиқилди. Депутатлар Қонун лойиҳаларига сайловчиларнинг номидан ва уларнинг хоҳиш-иродасига кўра зарур тузатиш ва қўшимчалар киритишди, шундан кейин ҳужжатлар қабул қилинди, улар СССР қонунлари бўлиб қолди. Бу Қонунлар социалистик ҳуқуқий давлатни барпо этишга, XIX партия конференцияси қарорларини амалда рўёбга чиқаришга қаратилган қайта қуриш йўлидаги янги қадамни таъминлаши лозим.

1 декабрь куни Катта Кремль саройида ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ўз ишини давом эттирди. Кундуз соат 12 да Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг тўртинчи қўшма мажлиси бошланди. Мажлисда **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Шчербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Тализин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов** иштирок этдилар.

Раислик қилувчи — Иттифоқ Совети Раиси **Ю. Н. Христораднов** КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитети секретари, Иттифоқ Совети Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиясининг раиси **Г. П. Разумовский**га сўз беради.

Г. П. РАЗУМОВСКИЙ нутқи

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

СССР Олий Советининг топшириғига кўра Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссиялари депутатларнинг мазкур сессияда СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги ҳамда СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонунлар лойиҳаларига тааллуқли таклиф ва мулоҳазаларини кўриб чиқди, Кўриб чиқиш натижалари тўғрисида СССР Олий Совети Президиумига ҳисобот берилди, Президиум комиссиялар чиқарган хулосаларни қўллаб-қувватлади.

Аввало шуни айтишни истар эдикки, депутатларнинг барча таклифларида (маълумки, 37 киши сўзга чиқди) Қонун лойиҳаларининг айрим моддаларини яна ҳам аниқроқ, яна ҳам равшанроқ қилиш истаги ўз ифодасини топди, бундан мақсад ушбу Қонун лойиҳалари халқ манфаатларини, XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси ғояларини тўлароқ акс эттиришдан иборатдир.

Комиссиялар бир қанча қўшимчалар ва тўлдиришларга розилик бериш мумкин, деб ҳисобламоқда.

Депутатларнинг конкрет таклифлари ҳусусида коллектив бўлиб ишлаб чиқилган фикрни айтишга ижозат бергайсиз.

М. С. Горбачев докладида, шунингдек айрим депутатларнинг нутқларида депутатларнинг СССРнинг янги Олий Советидаги иши билан боғлиқ бўлган масалалар кўтарилган. СССР Олий Советига аъзолик вазифаларини меҳнат коллективларидаги иш билан қўшиб олиб бораётган депутатларнинг профессионал манфаатларини яхшироқ ҳисобга олиш тўғрисидаги истак айтилган эди. Шунинг учун ҳам СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун лойиҳаси 124-моддасининг 2-қисмини қуйидагича ифодалаш таклиф этилмоқда: СССР Олий Советига сайланган халқ депутатлари, илгари айтилганидек, СССР Олий Советидаги ўз ваколатининг бутун даврида хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларини бажаришдан озод қилинмайдилар, балки озод қилинишлари мумкин. Хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларидан озод этилган депутатлар қанча бўлади — эҳтимол, ҳаммаси, балки бир қисмигина озод бўлар—буни бўлажак Олий Совет ҳал қилади.

Маълумки, кўпчилик депутатлар ўз нутқларида иттифоқдош республикалар суверенитетини таъминлаш, уларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш масалаларига тўхталдилар. Масалан, депутатлардан В. С. Шевченко, Ғ. П. Паллаев идоравий актлар сабабли республика ваколатларининг бузилиши муносабати билан иттифоқдош республиканинг СССР конституцион назорат комитетига мурожаат қилиши ҳуқуқини мустаҳкамлаб қўйиш тўғрисидаги масалани ўртага қўйдилар. Бу таклифни Конституция лойиҳаси 125-моддасининг 2 ва 4-бандларида ҳисобга олиш мумкин бўлур эди. У ҳолда мазкур таклифни конституцион назорат комитетига, иттифоқдош республикалар давлат ҳокимияти олий органларига мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлган ташкилотлар рўйхатига киритиш лозим бўлади. Бунда конституцион назорат комитетининг ўзи қонун чиқариш ҳуқуқига эга бўлади. (114-модда).

Латвия ССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. В. Горбунов нутқида СССР Олий Советининг Иттифоқ Совети таркиб топаётганида иттифоқдош республикалар манфаатини ҳисобга олиш тўғрисидаги масалани ўртага қўйди.

Шу муносабат билан 111-модданинг 4-қисми 2-жумласини қуйидагича ифодалаш таклиф этилади:

Иттифоқ Совети **иттифоқдош республикадаги ёки регионадаги сайловчилар сонини ҳисобга олиб,** территориал сайлов округларидан сайланган СССР халқ депутатлари ва жамоат ташкилотларидан сайланган СССР халқ депутатлари орасидан сайланади.

Депутат Д. И. Патиашвили СССР Конституцияси 119-моддаси 13-бандининг таҳририни ўзгартириш тўғрисидаги таклифини инобатга олиб, Конституциянинг 119-модда 13-бандини қуйидагича ёзиш мақсадга мувофиқ бўлур эди: СССР Олий Совети Президиуми «СССРни ва унинг гражданлари хавфсизлигини ҳимоя қилиш манфаатларини ҳисобга олиб, бутун мамлакатда, шунингдек айрим жойларда ҳарбий ҳолат ёки фавқулодда ҳолат эълон қилиши мумкин — **бунда мазкур масала тегишли иттифоқдош республика Олий Совети Президиуми билан биргаликда кўриб чиқилиши шарт;** СССР Олий Совети Президиуми кўрсатилган ҳолларда ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар давлат органлари амалга оширадиган бошқарувнинг алоҳида формаларини жорий этиши мумкин».

Депутатлардан В. К. Месяц ва В. А. Коптюг халқ депутатлари Советларига уларнинг компетенциясига тааллуқли масалалар юзасидан регионал референдумлар ўтказиш ҳуқуқини бериш тўғрисида таклиф киритдилар. Мазкур таклиф социалистик демократияни ривожлантириш манфаатларига мос бўлиб тушади. Шунинг учун ҳам 91-модданинг 1-қисмини қуйидагича таҳрирда баён этиш таклиф этилади: «Умумиттифоқ, республика ва маҳаллий аҳамиятга молик энг муҳим масалалар халқ депутатлари съездлари мажлисларида, Олий Советлар ва маҳаллий Советларнинг сессияларида ҳал этилади **ёки кўриб чиқиш учун улар томонидан референдумларга қўйилади»**.

Комиссиялар мақсадга мувофиқ деб топаётган таклифлар орасида 91-моддани қуйидагича кўрсатма билан тўлдириш тўғрисидаги таклиф ҳам бор: «ҳар қандай мансабдор шахс, у ўз хизмат вазифаларини зарур даражада бажармаган ҳолларда эгаллаб турган лавозимидан муддатидан илгари озод қилиниши мумкин».

Бир қанча ўртоқлар сайловчилар ўзлари яшаб турган жойда овоз беришлари керак деган мулоҳазани айтган эдилар. Шу муносабат билан овоз бериш ҳуқуқини берадиган гувоҳномадан воз кечиш таклиф этилган эди. Вақтинча доимий истиқомат жойларида яшамаётган гражданларни овоз беришдан четлатиш аслида минг-минглаб одамларни сайлов ҳуқуқидан маҳрум этган, уларни ўринсиз ранжитган бўлур эди.

Шу билан бирга комиссиялар йирик темир йўл ва автомобиль станциялари, аэропортлар, денгиз ва дарё портлари, меҳмонхоналар ва поездларда овоз беришни ўтказмаслик тўғрисидаги таклифга рози бўлиш имконияти бор деб ҳисоблайди, чунки ана шундай овоз бериш ҳақиқатан ҳам расмиятчилик тусида бўлади, Шу муносабат билан СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонуннинг 19, 20, 52-моддаларига аниқликлар киритилмоқда.

Депутатларнинг айрим таклифлари комиссиялар лойиҳалар текстларига илгарироқ киритган тузатишларда ўз аксини топди.

Масалан, депутат А. Н. Фадеевнинг фақат Советларгагина эмас, уларнинг Президиумларига ҳам округ сайлов комиссияларини тузиш ҳуқуқини бериш тўғрисидаги таклифи СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 24, 26-моддаларида ва бошқа моддаларида ҳисобга олинган.

Депутат В. П. Ефремовнинг СССР конституцион назорат комитети составини кенгайтириш тўғрисидаги таклифи СССР Конституциясининг 125-моддасига тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутат И. И. Жирнов жамоат ташкилотларининг бошланғич бўғинларини активлаштириш, уларнинг номзодларни танлаш ва кўрсатишга таъсирини кучайтириш муҳимлигини таъкидлаган эди. Бу таклиф Конституция лойиҳасининг 100-моддаси янги таҳририда ҳисобга олинган.

Депутат С. Б. Татлиев СССР Конституциясининг 94-моддасида юқори Советларнинг қарорларини қуйи Советларнинг бажариши мажбурий эканлиги тўғрисидаги талабни акс эттиришни зарур деб ҳисоблайди. Мазкур принцип СССРнинг амалдаги Конституцияси 3-моддасида мустаҳкамлаб қўйилган.

Депутат В. Д. Жиловскийнинг Қонунлар лойиҳаларини умумхалқ муҳокамасига қўйишга оид таклифига келганда, бу СССРнинг амалдаги Конституцияси 5-моддасида назарда тутилган.

Депутат Р. Ҳ. Ҳабибуллиннинг мансабдор шахслар ўз хизмат фаолиятларини тўхтатганида уларни халқ депутатлари қилиб сайлаш тўғрисидаги таклифи СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 40-моддасига киритилган тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутатлардан В. И. Казаков, А. М. Масалиев, А. Н. Фадеевнинг СССР халқ депутатларини нисбатан кўпчилик овоз билан сайлаш тўғрисидаги таклифлари қисман ҳисобга олинди, чунки қайта овоз беришда сайлов натижалари худди ана шундай тарзда аниқланмоқда.

Сессияда сўзга чиққан кўпчилик депутатлар ҳозир муҳокама қилинаётган Қонун лойиҳалари доирасидан чиқиб кетадиган у ёки бу тузатишларни таклиф этдилар. Комиссияларнинг фикрича, кўпчилиги амалий тусда бўлган ана шу таклифларни ҳам ССР Иттифоқи, ҳам иттифоқдош республикаларда бундан кейинги Қонунларни тайёрлаш жараёнида ҳисобга олиш мумкин ва лозим.

Депутатлардан В. С. Астраускас, Т. А. Жумаканов, Ю. Н. Прокопьев, Н. И. Попов, Л. М. Данильченко, А. Г. Костенюк ва бошқалар маҳаллий Советларнинг реал тўла ҳокимиятини тиклаш тўғрисидаги масалаларни кўтардилар. Бу ўринда гап, жумладан, тегишли территориядаги хўжалик фаолияти ва социал-маданий фаолият Советларнинг розилиги билан амалга оширилиши зарурлиги ҳақида борди. Жойлардаги ҳокимият органлари вазифаларини кенгайтириш, қишлоқ Советларининг ролини ошириш, наказлар билан ишлашни яхшилаш таклиф этилди.

Комиссиялар ана шу ва шунга ўхшаш таклифларни диққат билан ўрганиб чиқиш ва қўллаб-қувватлаш лозим деб ҳисоблайдилар, бу таклифларнинг ҳаммаси докладдаги қуйидаги қоидани яна бир карра тасдиқлаб турибди: маҳаллий ўзини ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисидаги СССР Қонунини тайёрлаш ишини пайсалга солиш мумкин эмас.

Ўртоқ А. В. Горбунов иттифоқдош республикаларга Конституцияга ва республикаларнинг қонунларига зид бўлган СССР Министрлар Совети, иттифоқ министрликлари ва идоралари актларини рад этиш ҳуқуқини бериш мақсадга мувофиқлиги тўғрисида гапирган эди. Бу таклиф 125-моддада қисман ҳисобга олинган, бу ҳақда биз юқорида гапирган эдик. Умуман эса, бу таклифни иттифоқдош республикалар ҳуқуқларини кенгайтириш билан боғлиқ бўлган бошқа муаммолар қаторида кўриб чиқиш лозим бўлур эди.

Депутатлардан В. С. Мавликов, Н. П. Отке, Ю. Н. Прокопьев, Г. П. Паллаев, Р. Х. Ҳабибуллин автономияларнинг СССРнинг олий ҳокимият органидаги ваколатлари тўғрисидаги айрим масалаларни, шунингдек автоном тузилишларнинг ҳуқуқий статуси тўғрисидаги бир қанча масалаларни ўртага қўйдилар. Булар муҳим масалалардир, деб ўйлаймиз, сессияда келишиб олинганидек, мазкур масалаларни миллий-давлат тузилишимизнинг муаммолари умумий комплексида пухта ишлаб чиқиш лозим бўлади.

Депутатлардан З. П. Пухова, В. С. Мавликов, А. М. Масалиев, В. И. Мироненко ва бошқалар СССР халқ депутатлари съезди, СССР Олий Совети ва у тузадиган депутатлар органларини ташкил этишга ва улар фаолиятига тааллуқли бир қанча масалаларни ўртага қўйдилар. Марказдаги давлат ҳокимиятининг тўла демократизми, унинг таъсирчанлиги тўғрисидаги ғамхўрлик тушунарли ва асослидир. СССР Конституциясига киритиладиган ўзгаришлар ва қўшимчаларда бунинг асосий кафолатлари мужассамлашган. Аммо депутатлар ана шу кафолатларни кучайтириш зарурлигини таъкидламоқдалар, комиссиялар буни адолатли деб ҳисоблайдилар. Шу хусусдаги кўпчилик таклифлар, бизнинг фикримизча, халқ депутатлари съезди ва Олий Совет регламентида, Олий Совет комитетлари ва палаталар комиссиялари тўғрисидаги, СССР халқ депутатларининг статуси тўғрисидаги ва СССР халқ депутатини чақириб олиш тўғрисидаги Қонун актларида ва бошқа ҳужжатларда мустаҳкамлаб қўйилиши мумкин бўлур эди.

Турли нуқтаи назарлар, баъзан эса бир-бирига зид нуқтаи назарлар баён этилган масалалар хусусида тўхтаб ўтишни истар эдик.

Баъзи депутатларнинг нутқларида жамоат ташкилотларидан халқ депутатлари съездларида бевосита вакилликнинг мақсадга мувофиқлиги шубҳа остига олинди. Айни вақтда депутатлардан К. Ю. Лавров, В. С. Шевченко, В. И. Мироненко, К. Турисов, Н. И. Попов, Р. С. Бобовиков нутқларида ва бошқа бир қанча нутқларда территориал округлар ва жамоат ташкилотларидан вакиллик халқ депутатлари съезди ва СССР Олий Советининг имкониятларини кенгайтиради, жамиятдаги социал манфаатларнинг хилма-хиллигини тўғри ифодалашга, уларни келишиб олишга имкон беради, деб таъкидланди. Бу мулоҳазалар кўпчилик депутатларнинг фикрини акс эттиради. Комиссиялар бу фикрга тўла-тўкис қўшилади.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси

СИЁСИЙ СИСТЕМАНИ ЯНГИЛАШ ЙЎЛИДАН

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Депутат А. Ф. Рюйтель Эстонияда давлат ҳокимиятининг олий органи сифатида Олий Советни қолдиришни ва халқ депутатлари съездини тузмасликни таклиф этди. Бу бир территорияга тааллуқли масала эмас. Давлат ҳокимияти олий органларини тузишнинг асосий негизлари муштараклиги — Советлар бирлигининг асосий кафолатидир. Бутуниттифоқимиз мустаҳкамлигининг гаровидир. Табиийки, республика халқ депутатлари съездининг компетенциясини конкрет белгилаш шу республиканинг ўз ишидир. Бу Конституция лойиҳасига тузатишларда ҳисобга олинган.

Депутат А. М. Масалиев, башарти иттифоқдош ва автоном республикаларнинг Қонун актлари СССР Конституциясига мувофиқ келмай қолса (бу қоида Қонун лойиҳасининг дастлабки таҳририда кўзда тутилган), бу актларни бекор қилиш ҳуқуқи халқ депутатлари съездлари ихтиёрида қолдирилиши керак, деб ҳисобламоқда. Комиссиялар мазкур масалани кўриб чиқдилар ва СССРдаги амалдаги Конституция 74-моддаси мамлакат территориясида иттифоқ Қонунларининг устунлигини етарлича таъминлайди, деб ҳисоблайди.

Депутат Р. Х. Ҳабибуллин сайловчиларнинг бир қисмига бир неча бор овоз бериш ҳуқуқи берилиши мақсадга мувофиқ бўлмаса керак, деди, бу ўринда у жамоат ташкилотлари сайлов органларининг аъзоларини назарда тутади. Гап турлича ёндашувлар, сайловнинг турли усуллари ҳақида бормоқда. Бир ҳолда граждан — сайловчидир, иккинчи ҳолда эса, у ўз жамоат ташкилоти аъзоларининг хоҳиш-иродасини ифодалайди ва овоз берувчидир. Қонун лойиҳасида ҳам шундай деб ёзиб қўйилган.

Депутатлар бошқа таклифларни ҳам айтдилар. Мазкур таклифларнинг ҳаммаси синчковлик билан кўриб чиқилди.

Комиссиялар ҳозирги сессияда айтилган таклифларни муҳокама қилиш билангина чекланишгани йўқ. Комиссиялар иши чоғида депутатлардан В. Г. Афанасьев, Г. М. Гринева, П. А. Загребельний, И. А. Земченков, А. К. Зитманис, В. Р. Лийв, А. А. Логунов, А. В. Маслова, Ю. Т. Почечуев, С. Л. Соколов, Т. В. Шчеголова, М. И. Фомичева сайловчиларнинг, меҳнат коллективларининг ташаббускор жамоат бирлашмаларининг Қонун лойиҳаларига оид мулоҳазаларини тақдим этдилар. Бу таклифларнинг ҳаммаси ҳам эътибор билан кўриб чиқилди. Ана шу таклифларнинг анчагинаси у ёки бу даражада Қонун лойиҳаларига тузатишларда ҳисобга олинди.

Ўртоқлар! Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиясининг якунловчи мажлисида кўтарилган бир масала хусусида сизларни хабардор қилиш менга топширилган.

СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун лойиҳасининг 37-моддасида илгари сайлов округларида ишлаётган ёки яшаётган гражданлар, қоида тариқасида, депутатликка номзод қилиб кўрсатиладилар, дейилган эди.

Ҳозир ана шу моддадаги **қоида тариқасидаги** сўзи тушиб қолган. Бир қанча депутатлар буни сайловчилар кимнинг депутат бўлишини истаётганликларини ўзлари ҳал этиш имкониятини чеклаш, деб билмоқдалар.

Жумладан, депутат С. А. Амбарцумян бир мисолни айтди, кўп чақириқлар давомида Москва шаҳрида муқим яшаб қолган таниқли ҳарбий бошлиқ, маршал И. Х. Баграмян Арманистондан СССР Олий Совети депутати қилиб сайланган. Башарти, сайловчиларнинг асл хоҳиш-иродалари акс этаётган экан, ана шу тусдаги истиснолар учун қонунда ғовлар қўйиш керакмикин? Комиссиялар ана шу модданинг дастлабки текстини сақлаб қолишни якдиллик билан маъқуллади.

Шуни ҳисобга олиб 111-модданинг 4-қисмига аниқлик киритиш лозим бўлади.

Сизга айтиш учун менга топширилган мулоҳазалар, ана шулардан иборат, ўртоқлар.

Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссиялари киритилган тузатишларни ҳисобга олган ҳолда СССР Олий Совети Президиуми маъқуллаган СССР Конституциясига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонунни ва СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонунни қабул қилиш тўғрисидаги таклифни кўриб чиқишингиз учун тақдим этади. **(Қарсаклар).**

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси **М. С. Горбачев** якунловчи нутқ сўзлади. М. С. Горбачев нутқи эътибор бериб тингланди ва қарсаклар билан бўлиниб турди.

Депутатлар кўриб чиқилаётган масалалар юзасидан қарорлар қабул қилишга киришадилар. Қонунлар лойиҳаларига овоз бериш тартиби қабул қилинади.

Сессия «СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида» Қонун қабул қилишга ўтади.

Латвия ССР Рассомлар союзи правлениесининг раиси депутат **Д. О. Скулме** СССР Конституциясининг 108-моддасига тузатиш киритиш ҳақида таклиф киритди.

СССР Олий Совети бу тузатишни кўпчилик овоз билан рад этди.

Депутатлар СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги Қонун юзасидан палаталар бўйича алоҳида-алоҳида овоз беришга ўтадилар. Овоз бериш натижалари қуйидагича бўлди: **Миллатлар Совети:** 686 депутат овоз беришда қатнашди, 657 депутат ёқлаб, 3 депутат қарши овоз берди, 26 депутат бетараф қолди; **Иттифоқ Совети:** овоз беришда 690 депутат қатнашди, 687 депутат ёқлаб овоз берди, 2 депутат қарши овоз берди, 1 депутат бетараф қолди.

«СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонун ҳамда уни кучга киритиш тартиби тўғрисидаги қарор СССР Олий Совети томонидан қабул қилинади.

СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги Қонун қабул қилинди.

Депутатлар СССР Олий Советининг «Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш юзасидан бундан буёнги тадбирлар тўғрисида»ги қарорини қабул қилишга киришадилар.

Раислик қилувчи шуни эслатиб ўтдики М. С. Горбачев ўз докладида ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикаларнинг ваколатларини белгилаш билан боғлиқ таклифларни ишлаб чиқиш учун депутатларнинг махсус группасини тузиш тўғрисида фикр билдирган эди. Сессияда сўзга чиққан депутатлар бу таклифни қўллаб-қувватладилар. Шу муносабат билан қарорнинг 3-бандига қуйидаги қўшимчани киритиш таклиф қилинади:

«СССР Олий Совети Президиуми ва палаталарнинг Қонун лойиҳаларини тайёрлаш комиссиялари барча иттифоқдош республикалар вакиллари бўлган СССР Олий Совети депутатларидан ишчи группа тузиб, бу группага олимлар ва мутахассислар — иқтисодчилар, социологлар, юристлар иштирокида ССР Иттифоқи ва республикаларнинг сиёсий ҳамда социал-иқтисодий манфаатларини тўла таъминлаш, миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш, бутун мамлакатни янада ривожлантириш вазифаларини тўла ҳисобга олиш манфаатларини кўзда тутиб, ССР Иттифоқи билан республикаларнинг вазифаларини белгилаб бериш тўғрисида таклифлар тайёрлашни топширсин».

СССР Олий Советининг «Давлат қурилиши соҳасида сиёсий ислоҳот ўтказиш юзасидан бундан буёнги тадбирлар тўғрисида»ги қарори бир овоздан қабул қилинади.

Депутатлар СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисидаги масалани кўриб чиқишга ўтадилар. Раислик қилувчи сўзни СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси, ВЦСПС Раиси **С. А. Шалаев**га беради.

С. А. ШАЛАЕВ нутқи

Депутат ўртоқлар!

Маълумки, ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг ваколатлари 1989 йил март ойида тугайди. КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг топшириғига мувофиқ, СССР халқ депутатлари сайловини 1989 йил 26 март, якшанба куни ўтказиш тўғрисида таклиф киритаман.

Бу сайлов сиёсий системамизни кенг қамровли ислоҳотни ўтказишда дастлабки амалий қадамлардан бири бўлиб қолади.

Бугун қабул қилинган «СССР халқ депутатлари сайлови тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ, бир территориал сайлов округи учун сайловчилар нормасини белгилаш зарур.

Иттифоқдош республикалар Олий Советлари Президиумларининг маълумотларига қараганда, 1989 йил 1 январда сайловчилар сони салкам 193 миллион кишини ташкил этади. Қонунда СССР территориясида 750 та территориал сайлов округи тузилиши лозимлиги белгилаб қўйилган. Бинобарин, ҳар бир сайлов округига 257 минг 300 сайловчи тўғри келади. Худди ана шуни СССР Олий Советининг «СССР халқ депутатлари сайловини тайинлаш тўғрисида»ги қарорида территориал сайлов округларини тузиш учун норма сифатида мустаҳкамлаб қўйиш таклиф этилади.

Депутат ўртоқлар! Қонунда кўзда тутилганидек, СССР халқ депутатлари сайловини ўтказиш учун СССР Олий Совети марказий сайлов комиссиясини тузиши зарур.

Барча иттифоқдош республикалар Олий Советларининг Президиумлари, КПСС Марказий Комитети, ВЦСПС, ВЛКСМ Марказий Комитети, Совет хотин-қизлар комитети ва бошқа жамоат ташкилотлари комиссия состави хусусида таклиф киритдилар. Қонунда белгилаб қўйилганидек, комиссия составига 35 кишини сайлаш зарур.

Депутатлар қўлида сайлов комиссиясининг шахсий состави хусусидаги таклифлар бор.

Владимир Павлович Орловни Марказий сайлов комиссияси раиси этиб тасдиқлаш таклиф қилинади. В. П. Орлов КПСС Марказий Комитетининг аъзосидир. У Совет ишида катта тажриба орттирган, сайлов практикасини яхши билади. Владимир Павлович сўнгги вақтгача РСФСР Олий Совети Президиумининг Раиси эди.

Комиссиянинг таклиф этилаётган составида барча иттифоқдош республикаларнинг вакиллари бор. Комиссияга ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар вакиллари, фан, маданият, соғлиқни сақлаш, халқ таълими, жамоат ташкилотлари ходимлари киритилган. Умуман барча ўртоқлар комиссия составида иш олиб бориш учун етарли тажриба ва зарур билимга эгадирлар.

Мазкур масалалар юзасидан СССР Олий Советининг тегишли қарорларини қабул қилиш таклиф этилади. Қарорлар лойиҳаларининг тексти қўлингизда бор. **(Қарсаклар).**

* * *

«СССР халқ депутатлари сайловини тайинлаш тўғрисида» ва «СССР халқ депутатлари сайлови бўйича марказий сайлов комиссиясини тузиш ҳақида»ги қарорлар бир овоздан қабул қилинади.

Сессияга Тоғли Қорабоғ автоном области ва унинг теварагидаги аҳвол ҳақида Арманистон ССРдан сайланган бир группа депутатлардан сўров тушди.

Депутатлар сўровига жавоб бериш учун сўз КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг Тоғли Қорабоғ автоном областидаги вакили депутат **А. И. Вольскийга** берилади.

А. И. ВОЛЬСКИЙ нутқи

Ҳурматли ўртоқлар!

Тоғли Қорабоғ ва унинг теварагидаги аҳвол ҳақида Арманистон ССРдан сайланган депутатлар группасининг сўрови муносабати билан КПСС Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиумининг Тоғли Қорабоғдаги вакили сифатида менга қуйидагиларни маълум қилиш топширилган.

Аввало Тоғли Қорабоғ автоном областининг ўзидаги аҳвол ҳақида.

Бевосита Тоғли Қорабоғ автоном областида бўлган тўрт ой давомида, назаримда кўпгина муаммоларни аниқлашга муваффақ бўлдик. Уларнинг мураккаблигини, кўплигини, бир-бирига чатишиб кетганлигини, уларнинг тарихий манбаларини, бу муаммолар ҳозирги вақтда янада оғирлашганлигини аниқлай олдик. Келгусидаги ишларни ана шуларни ҳисобга олиб йўлга қўйиш зарур.

Шуни таъкидлаш керакки, бу регионнинг экономикаси айниқса социал жиҳатдан одамларнинг уй-жойга бўлган биринчи навбатдаги эҳтиёжларини қондириш, сув ва энергия билан, медицина хизмати ҳамда озиқ-овқат билан таъминлаш жиҳатларидан ғоят қолоқ аҳволга тушиб қолган. Очиқ кўнгил ва меҳнатсевар одамлар яшаётган бу тоғли ўлкани ана шундай аҳволга келтириб қўйган шахсларни асло кечириб бўлмайди.

Ҳозир КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг Тоғли Қорабоғга доир қабул қилган қарорини бажариш йўлида дастлабки қадамлар қўйилди. Бу эса автоном ўлкани социал-иқтисодий ривожлантиришдаги ўз ҳолига ташлаб қўйилган баъзи ишларни қотиб қолган нуқтадан силжитишга ёрдам берди. Аҳолининг арманлар қисми тил, маданият ва таълим соҳасида Арманистондан четлашиб қолганлиги ва сунъий равишда бегоналаштирилганлиги бартараф этила бошлади. Қорабоғликлар ҳаётида уларнинг хафа бўлишлари ва норозиликларига сабаб бўлган жиҳатлар аста секин тугатилишига умид пайдо бўла бошлади.

Ўртоқлар, ҳеч муболағасиз шуни айтиш мумкинки, бундай тадбирлар мамлакатнинг ҳар қандай регионида ҳам миннатдорчилик билан кутиб олинган ва баҳоланган, кўпгина масалалар кескинлигини бартараф этишга ёрдам берган бўлур эди.

Бироқ Тоғли Қорабоғ автоном областида ҳозирча бундай бўлмади. Аҳолининг кўпгина қатламлари областни Озарбайжондан ажратиб олиш учун курашга шу қадар жалб этилганки, ҳис-туйғулар ақл-идрокдан устун келди. Узундан-узоқ иш ташлашлар бошланди. Ҳам расмий, ҳам норасмий саркорлар эҳтиросни авж олдирдилар.

Ана шундай вазиятда социал-иқтисодий тадбирларнинг қадри тушиб кетди. Сентябрда аҳвол шу даражада мураккаблашдики, миллатлараро негизда тўқнашувлар бошланди. Иш тўғридан-тўғри ўзаро тўқнашувларга, қурол ишлатишга, талончилик, ур-йиқит қилиш, ўт қўйишларгача бориб етди. Ўз вақтида алоҳида ҳолат жорий этилишигина зўравонлик авж олишининг тўла олдини олишга имкон берди, бироқ умумий муҳит ҳозирча тубдан ўзгаргани йўқ.

Энди Озарбайжон ва Арманистондаги вазият тўғрисида. Очиғини айтаман: сўнгги даврда вазият очиқдан-очиқ хавфли тус олди. Нима учун шундай бўлди? Бунинг асосий сабаби фақат Тоғли Қорабоғ муаммоларидагина эмас, албатта.

Ҳозирги тангликнинг сабаблари, энг аввало, республикаларнинг олдинги раҳбарлари амалга оширган миллий сиёсатнинг қўпол равишда бузилганлигидадир. Ҳозир, аслини олганда, икки авлод бир-бирига қарама-қарши турибди, уларнинг жуда кўп вакиллари икки халқ дўстлиги тўғрисидаги гапларни деярли иккиюзламачилик деб ҳисоблай бошлаганлар. Вазият фожиасининг илдизи ана шунда.

Озарбайжонда ва Арманистонда ҳокимиятнинг кўпгина воситалари ҳали ҳам турли тўдалар қўлида эканлигини сўнгги воқеалар айниқса яққол кўрсатди. Улар тарбиялаган ва жойлаштирган кадрлар ҳали ҳам умумий муҳитга таъсир ўтказмоқдалар, кўпгина қарорларнинг қабул қилинишига орқаваротдан таъсир ўтказмоқдалар. Бундан эса улар учун Тоғли Қорабоғ жуда қулай баҳона деган хулоса келиб чиқмоқда.

Яқинда Тоғли Қорабоғда минг-минг сўмлаб пора олганлиги учун Манучаров қамоққа олинди. Иккала республикада ҳам Манучаров каби порага сотилган ашаддий кишиларнинг роли ортиб бораётганлигини кўриб турибмиз. Афсуски, баъзи партия ва совет органлари улар билан муросаи-мадора қилмоқдалар. Баъзи жойларда эса ташаббусни уларнинг қўлига бериб қўймоқдалар, принципиал позицияларни уларга топшириб қўймоқдалар. Шу сабабли мусаффолаш жараёнларига сира кечиктирмай янада кучлироқ турткн бериш керак дейиш учун ҳамма асослар бор.

Худди мана шу позициядан туриб, иккала республикадаги баъзи партия ва хўжалик раҳбарлари, олимлар ва маданият арбобларининг телевидение ва матбуот чиқишларини таҳлил қиладиган бўлсак, уларда амалда бир-бирларига пешвоз чиқиш кўринмаяпти, ўзаро келишилган ҳаракатлар йўқ. Бунинг устига ўзаро келишиб ҳаракат қилишга истак ҳам йўққа ўхшайди. Бундай позиция вазиятни нормаллаштириш йўлини ўзаро бойкот қилиш, унга қарши чиқишдан бошқа нарса эмас.

Аксинча, можарони авж олдириш учун ҳар қандай баҳонадан фойдаланилмоқда. Уйдирмалар тарқатилмоқда. Турли ёлғон-яшиқлар эълон қилинмоқда. Булар кўпинча миллий қиёс даражасига кўтарилиб, республиканинг шон-шарафи ва қадр-қимматига суиқасд қилиш сифатида талқин этилмоқда, кўп минг кишилик митингларда муҳокама қилинмоқда.

Шу ерда ҳозир бўлган СССР Олий Советининг Озарбайжон ва Арманистондан келган депутатларидан сўраш ўринли бўлур эди — нега бирортангиз: одамлар, қаёққа кетяпсизлар! Тўхтанглар, ўйлаб иш қилинглар, демадингиз?

Ҳар иккала республикадаги баъзи партия комитетлари, халқ депутатлари Советларининг ижроия комитетлари эҳтиросларни аввал-бошданоқ босиш учун ҳеч бир иш қилмадилар. Аксинча, баъзи бировлар очиқдан-очиқ менсимаслик тусидаги ҳаракатларни рағбатлантирдилар.

«Бу йўлдан қайтмасликка», «жонга-жон» билан жавоб қайтаришга тайёр эканликларини айтаётган, иккинчи томон билан тўқнашув чиқаришга ҳаракат қилаётган миллатчи сафсатабозларга принципиал зарба берилмаяпти. Улар ҳатто бундай йўл қаерга олиб боради, бу йўл қанчалик қимматга тушиши ва қанча қон тўкилиши мумкин деб ўйлаб ҳам кўришмайди.

Сўнгги вақтдаги фактларнинг кўрсатишича, бундай «саркорлар» ақл-идрокни унутиб қўймоқдалар. Ижтимоий хулқ-атворнинг демократик формаларини контрол қилиб бўлмайдиган ҳаракатлар бошбошдоқлиги билан алмаштиришга уринишлар бўлмоқда. Айрим группалар ўз фикрини бирдан-бир тўғри йўл деб, уни бутун жамиятга кўпинча талабнома билан тиқиштиришга уринмоқда. Бу эса сўзсиз равишда дарҳол ўзаро ғанимликка олиб боради. Таассуфки, эндиликда иш миллатлараро муносабатлар қозонига ташланаётган сўзлар билан чекланиб қолмаяпти.

Одамлар дарғазаб бўлиб кўчаларга чиқмоқдалар. Иккала республика оёққа турган, ўлганлар ва ярадор бўлганлар бор. Бир республикадан иккинчисига минглаб қочоқлар келмоқда. Озарбайжонда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига ҳужум уюштирилди, баъзи маъмурий бинолар, шаҳар милиция бўлимлари вайрон қилинди. Кўпгина корхоналар ишламаяпти.

Сизларга маълумки, бир ҳафта олдин Боку шаҳрида, Озарбайжоннинг бир қанча бошқа шаҳарларида, шунингдек Ереванда алоҳида ҳолат жорий этилиб, комендантлик соати белгиланган эди. Бу эса, биринчи навбатда, одамларнинг ҳаётини ҳимоя қилишга имкон берди. Қонун бузилаётган пайтда, қон тўкилаётган пайтда давлат бир четда қараб тура олмайди.

Сессияга жўнашдан олдин биз телевидение эшиттиришини кўрдик, аслини олганда, бу сўнгги кунларда Бокуда бўлган митинг бўлиб, у арманларга қарши қаратилган эди. Митинг оғир таассурот қолдирди дейиш нимҳақиқат бўлур эди! Дунёқарашимизни таҳқирловчи даҳшатли манзара.

Арманистонда ҳам вазият жўн эмас, у ерда ҳам ур-йиқитлар, калтаклашлар бўлмоқда. Озарбайжон оилалари ўз жойларини ташлаб кетишга мажбур бўлмоқдалар. Миллий адоват зўр бериб авж олдирилмоқда. Илгари тарқатиб юборилган «Қорабоғ» комитети ҳар қандай йўл билан сиёсий структурага суқулиб киришга ҳокимият сифатида яна пайдо бўлиш учун шароит яратишга уринмоқда.

Энг ачинарлиси шундаки, республикаларда келажагимиз бўлган болалар миллатчилик оғуси билан заҳарланмоқда. Уларни митингларга, норозилик ва бўйсунмаслик кампанияларига жалб этмоқдалар. Шовинистик ваъзхонлик объектига айлантирмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси миллий орзу-умидлар билан ниқобланмоқда. Бу таҳқирлашдан бошқа нарса эмас. Достоевский бундай деб ёзган эди: «Ҳар қандай мавҳум ғоя ёки одамларга тиқиштирилган принциплар битта боланинг кўз ёшига арзимайди».

Озарбайжонда ҳам, Арманистонда ҳам оммавий ахборот воситаларининг очиқдан-очиқ масъулиятсизлик билан иш тутаётгани тўғрисида гапирмай ўтолмайман.

Арманистон телевидениеси Бокудаги воқеаларга қандай баҳо бераётганини кўрсатувчи бир мисолни келтираман. Цитата келтириб ўтаман «Бу митинглар Озарбайжонликларнинг бутун моҳиятини, бутун психологиясини кўрсатди, уларнинг қалбида ваҳшийлик ва қотилликдан бошқа ҳеч нарса йўқ». Бутун бир халқ тўғрисида шундай гапларни айтиш мумкинми, ахир?

Боку телевидениесининг фаолиятини ҳам сиёсий кўрлик, ҳатто ундан ҳам ёмонроқ деб баҳолаш мумкин. Сўнгги кунларда бу ерда айни шу йўлдан боришди. Экрандан арманлар шанига дўқ-пўписалар, ҳақоратлар тинмай ёғдирилмоқда. Ҳеч нарсадан тап тортишмаяпти.

Шуниси характерлики, томонларнинг ҳар бири айни бир хил сўзлар билан марказий оммавий ахборот воситаларини республикалардаги вазиятни холисона ёритмасликда айбламоқда. Юз берган воқеа ҳақида ёзиш ҳозир қийин, албатта: ҳар қандай позицияни ёки у томон ёки бу томон танқид қилади. Шундай экан, ғоят пухта ўйлаб, асослаб ёзиш керак. Шу нуқтаи назардан қараганда, журналистларнинг регионга қисқа муддатли сафари бошқа томонларнинг фикрига қулоқ солмай ҳамма ва ҳамма нарса тўғрисидаги шошилинч мулоҳазалар уларнинг шанига жиддий эътирозлар билдиришга асос бўлмоқда. Бу ерда энг тажрибали ва ҳаётнинг аччиқ-чучугини тотган доно кишилар иш олиб боришлари керак.

Биз Тоғли Қорабоғга келиб, очиқчасига, ҳалол ва рўй-рост иш олиб боряпмиз. Бизда бировларга ҳам, бошқаларга ҳам олдиндан белгилаб қўйилган фикримиз йўқ. Ана шу ўлка аҳолисининг инсоний тақдирига лоқайдлик ва бепарволик йўқ. Биз ҳар бир қадамимиз билан, ҳар бир ҳаракатимиз билан одамларнинг манфаатларини, бутун мамлакатимиз манфаатларини ҳимоя қилишга уриняпмиз. Партия Марказий Комитети ва СССР Олий Совети Президиуми бизга ана шундай йўл-йўриқ берган.

Коммунист ва граждан сифатида менинг шахсий эътиқодим ана шундай.

Регионда давом этаётган салбий жараёнларни ҳозир жиловлаб қўйиш мумкинлигига ишонаман. Иккала республикада ҳалол кишилар — коммунистлар ва партиясизлар, ветеранлар ва ёшлар кўп. Ҳозир баъзи ижобий силжиш кўзга ташланиб қолди. Бу ерда соғлом кучлар бор. Алданган кишилар ҳам ҳақиқат қаерда-ю, сафсатабозлик ва ёлғон-яшиқ қаерда эканлигини фаҳмлай бошладилар. Албатта бурилиш бўлиши лозим. Аммо бунинг учун йўл қўйиб бериш ва пассивликни ғоят қатъият ҳамда принципиаллик билан ўзгартириш зарур. Тилёғламалик қилмаслик, ғоявий иккиюзламачилик билан муросага келмаслик керак.

СССР Олий Совети депутатларининг бир группаси — Олий Совет Президиуми тузган Миллатлар Советининг миллатлараро муносабатлар масалалари билан шуғулланувчи комиссиясининг аъзолари ўртоқ А. Э. Восс бошчилигида яқинда Тоғли Қорабоғ областида бўлдилар.

Партия ва совет активлари, меҳнат коллективлари кенгашларининг раислари, ишчилар, ижодкор зиёлилар, ветеранлар, Тоғли Қорабоғ автоном области, шунингдек, Боку ва Ереванлаги арман ҳамда озарбайжон аҳолисининг турли қатламлари вакиллари билан кўпдан-кўп учрашув ва суҳбатлар бўлди. Ўртоқлар ҳозир юз берган вазиятдан чиқиш юзасидан таклифлар тайёрлашни тугалламоқдалар ва бу таклифларни тайёр бўлиши билан кўриб чиқиш учун СССР Олий Совети Президиумига тақдим этадилар.

Очиқ айтиш керак, комиссия аъзоларининг фикрлари ҳам турлича, албатта. Бироқ шунга амин бўлиш мумкинки, бу таклифлар зўравонлик кучайиб кетишининг олдини олишга, умумий хонадонимизда тинчлик бўлишига қаратилади.

Биз ҳам регионда тинчлик ва эзгуликни тиклашга доир бир қанча чора-тадбирларни ишлаб чиқдик, уларни СССР Олий Совети Президиумига тақдим этамиз.

Биз Озарбайжон ва Арманистон халқларига мурожаат қиламиз: ҳозир ўйлаб кўриш, миллатчилик эҳтиросларидан тийилиб туриш, бундай ҳаракатлардан халос бўлиш керак. Аванес Туманян тинчлик ва дўстлик байроғини кўтариб, қишлоқма-қишлоқ юрганини эсга олиш керак. Самад Вурғуннинг арманлар ва озарбайжонлар тарихда ҳам тинч ва аҳил яшаганлар, ҳозир ҳам шундай яшамоқдалар, келажакда ҳам шундай яшайдилар, деган наказини эслаш лозим.

Келажак яккаланишда, бир-биридан ажралиш ва бир-бирига қарши туришда эмас. Келажак — ўзаро бардошли бўлиш ва манфаатларни ҳурмат қилишдадир, бир-бирига пешвоз чиқишга интилишдадир. Чунки бу кўп миллатли Ватанимиз учун энг асосий нарса, ахир.

Депутат ўртоқлар! Сизларга маълум қилишга рухсат этгайсиз, сессия тугагандан сўнг партия ва ҳукумат раҳбарлари КПСС Марказий Комитетининг аъзолари билан ҳамда Озарбайжон ва Арманистон республикаларидан сайланган барча Олий Совет депутатлари билан учрашадилар. Учрашувда Тоғли Қорабоғ автоном области вакиллари ҳам қатнашадилар. Учрашувдан мақсад мазкур регионлаги вазиятни барқарорлаштириш чораларини ишлаб чиқишдан иборат. Эътиборингиз учун раҳмат. **(Қарсаклар).**

Сессия мазкур масала юзасидан қарор қабул қилди. Ўн биринчи чақириқ СССР Олий Советининг навбатдан ташқари ўн иккинчи сессияси ёпиқ деб эълон қилинади.

(ТАСС).

Депутат З. А. АБДУРАҲМОНОВА нутқи

АНГРЕН САЙЛОВ ОКРУГИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ

Ҳурматли ўртоқлар! Аввало СССР Олий Советининг Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасидан сайланган депутатлари топшируvига биноан шуни айтмоқчиманки, СССР Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги ҳамда СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонун лойиҳаларини бутун халқ қўллаб-қувватлади ва республикамиз меҳнаткашлари маъқулладилар. Уларнинг мазмуни XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг мамлакатимизда халқ ҳокимиятини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш тўғрисидаги қарорларига мос бўлиб тушади. Меҳнат коллективларидаги, партия, жамоат ташкилотларидаги йиғилишларда айтилган кўпдан-кўп таклифлар, мулоҳазалар ва қўшимчалар Қонун лойиҳалари ҳаётий зарур ҳужжатлар сифатида қабул этилганидан дарак беради. Сайлов кампаниясини демократиялаш, СССР халқ депутатлари съездини чақириш имконияти, Олий Советнинг янги вазифалари, Конституцион назорат комитетининг тузилиши, ҳокимиятни суиистеъмол қилиш эҳтимолидан ҳуқуқий кафолотлар ва бошқа бир қанча қоидаларнинг белгилаб қўйилиши маъқулланмоқда.

Шу билан бирга Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш давомида аниқланган баъзи жиҳатларга эътиборингизни қаратмоқчиман. Сайлов ҳақида гапирганда территориал ва ишлаб чиқариш принципларини бир-бирига янада мустаҳкам қўшишга оид таклифларни тағин ҳам синчиклаб муҳокама қилиш керак, деб ўйлайман. Гап шундаки, депутатликка номзодлар асосан ишлаб чиқаришда кўрсатилади, овоз бериш эса истиқомат жойида ўтказилади. Шунинг натижасида кўпгина сайловчилар депутатликка номзодлар билан танишмаган, улар билан мустаҳкам алоқа боғламаган бўладилар, Советларда турли социал группаларнинг вакиллиги мураккаблашади.

Шундай ҳоллар ҳам бўладики, сайловолди йиғилишларида бир меҳнат коллективидан кўрсатилган номзодга бошқа коллективларнинг вакиллари наказ берадилар. Бу наказлар, эҳтимол, номзод ўзи яшамайдиган округ аҳолисидан тушган наказлар ёнига қўшилар. Шу сабабли номзодларни кўрсатиш кўп жиҳатдан территориал принцип асосида ўтказилиши қонунда кўзда тутилиши керак.

Сайловчиларнинг депутатликка кўрсатилган ҳар бир номзод ўзининг келгуси фаолияти программасини баён этиб бериши шартлиги тўғрисидаги истакларини мустаҳкам белгилаб қўйиш зарур. Сайловчиларнинг наказлари программанинг энг муҳим таркибий қисми бўлиши керак. Шу программанинг бажарилишини меҳнаткашлар вақти-вақти билан назорат қилиб туришлари керак. У ёки бу наказ бажарилмаган тақдирда меҳнат коллективи аҳолининг йиғилиши билан келишиб, депутатни муддатидан аввал чақириб олиш тўғрисидаги масалани кўтариши мумкин.

Лойиҳаларда депутатларни ўз ваколатларини бажариш учун ишлаб чиқариш ва хизмат вазифаларидан озод қилиш тўғрисидаги масала қўйилганлиги жуда яхши. Аммо халқ маслаҳатчилари ҳақида нега ҳеч нарса дейилмаган! Яқинда Ангренда шаҳар халқ судига қўшимча сайлов ўтказилди. Меҳнат коллективлари ўз составидан 75 халқ маслаҳатчисини сайлаши лозим эди. Ана шунда ҳозир хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш шароитида ишлаб турган коллективлар сайловдан бош тортдилар. Шу сабабли 155-моддага қуйидаги сўзларни қўшимча қилишни таклиф этаман: «Халқ маслаҳатчилари ўз ваколатларини амалга ошириш учун маҳаллий бюджет ҳисобидан ёки шу мақсад учун махсус ажратилган маблағ ҳисобидан хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларини бажаришдан озод этиладилар».

Энди маҳаллий ҳокимият органларининг министрликлар ва идоралар билан муносабатлари тўғрисида, маҳаллий манфаатларга зарар етказадиган буйруқбозлик ёндашувларини бартараф этиш муаммоси ҳақида икки оғиз сўз айтмоқчиман. Кичик бир мисол. Шаҳримиздаги энг катта корхона — «Ангрен» разрези 1984 йилдан буён план топшириқларини узлуксиз бажармаяпти, бу эса социал масалаларни ҳал этишга салбий таъсир қилмоқда. Кўп йиллар давомида дабдабали рапортлар бериш мақсадида «Ангрен» разрезининг жамики имкониятларидан зўр бериб фойдаланилди, шу тариқа илгари рентабел бўлган корхонани жуда оғир аҳволга тушириб қўйдилар. Икки беш йилликдан буён ўтказилаётган реконструкцияга қарамай, у тузукроқ самара бермаяпти. Буни «Средазуголь» бирлашмасида ҳам, СССР Кўмир саноати министрлигида ҳам биладилар, аммо разрез коллективини жуда мушкул аҳволга солиб қўйганликларини рўй-рост ва тўппа-тўғри тан олгилари келмаяпти. Нега! Чунки ишларнинг ҳақиқий аҳволи тан олинса, корхонага реал план, нормал ишлаш имконияти бериш керак бўлади. Разрез коллективи СССР кўмир саноати министри ўртоқ М. И. Шчадов билан кўмир саноати ишчилари касаба союзи Марказий Комитетининг раиси ўртоқ М. А. Сребнийга очиқ хат билан мурожаат этди. Аммо ҳозирча жавоб йўқ.

Бошқа бир мисол. Ангрен регионида иссиқлик таъминоти масаласи жуда ўткир бўлиб турибди. Ангрен ГРЭСи ҳозирги вақтда ўз қувватларидан фойдаланиб бўлди. Кейинги йиллар мобайнида ГРЭСни иссиқлик режимига ўтказишга оид реконструкция ишларининг ҳажми атиги 40-50 процент бажарилмоқда. «Ўзбекгидроэнергострой» тресте эса СССР Энергетика ва электрлаштириш министрлигининг руҳсати билан магистрал иссиқлик шохобчаларини қуришдан умуман бош тортгани ажабланарлидир.

Бу — идоралар фақат «ўз» тармоғини ривожлантириш пайига тушиб олганликларини кўрсатувчи яққол мисолдир. Маҳаллий Совет билан бундай «шериклик» аввало бюджетнинг тузилишига таъсир қилади — идоралар ҳеч қачон зарарни ўз ташаббуслари билан қопламайдилар. Шу сабабли тегишли қонун ҳужжатларини ишлаб чиқиш пайтида халқ депутатлари Советлари ўз иқтисодий ва хўжалик фаолиятини территориал жиҳатдан, қайси идорага қарашли эканидан қатъи назар, мазкур Советга қарашли бўлган давлат, кооператив корхоналар ва бошқа корхоналардан олинадиган қатъий ажратмалар ҳисобига амалга оширадилар, деган қўшимча киритишни сўрайман.

Депутат ўртоқлар! Мамлакатнинг турли районларида яшайдиган минглаб совет кишиларидан СССР Олий Советига тушган фикрлар тайёргарлик комиссияларида, шунингдек Иттифоқ Совети билан миллатлар Советининг Қонун лойиҳалари тайёрлаш комиссияларида синчиклаб кўриб чиқилганлиги кишини мамнун этади. Шу комиссияларнинг хулосаларини маъқуллаб, СССР Конституцияси тўғрисидаги Қонунларни ва СССР халқ депутатлари сайлови ҳақидаги Қонунни киритилган тузатиш ва қўшимчалар билан қабул қилишни таклиф этаман.

Сўзимнинг охирида шуни айтмоқчиманки, Ўзбекистон меҳнаткашлари СССР халқларининг қардошлиги ва дўстлигини, уларнинг қайта қуриш вазифаларини ҳал этиш, шахсга сиғиниш ва турғунлик даврининг салбий оқибатларини тугатиш йўлидаги куч-ғайратларини юксак қадрлайдилар. Шу сабабли, Эстония ССР Олий Совети Президиуми умумий, интернационал манфаатларга зид келадиган, моҳияти билан СССР турмушининг негизлари ва принципларини қўпоришга қаратилган қарорлар қабул этганидан астойдил афсусланамиз. Биз СССР Олий Совети Президиумининг шу масалага оид қарорларини маъқуллаймиз, М. С. Горбачевнинг иттифоқдош республикалар сиёсий ва социал-иқтисодий манфаатларини таъминлаш ишига, тааллуқли таклифларини қўллаб-қувватлаймиз. **(Қарсаклар).**

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯСИ МЕКСИКАГА КЕЛДИ

МЕХИКО, 30 ноябрь. (ТАСС). СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси Пўлат Ҳабибуллаев бошчилигидаги СССР делегацияси бугун Мехикога келди. У Мексиканинг янги президенти Карлос Салинас де Гортарининг лавозимни эгаллашига бағишлаб ўтказиладиган маросимларда қатнашади.

ДЕЛЕГАЦИЯ ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ

Малайзиянинг СССРдаги фавқулодда ва мухтор элчиси М. М. Сатая 30 ноябрь куни Москвада ана шу мамлакатга кетаётган Ўзбекистон ССР ҳукумат делегацияси шарафига қабул уюштирди. Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси Ғ. Ҳ. Қодиров бошчилигидаги делегация бош министр Муҳаммад Махатхирнинг таклифига биноан расмий визит билан Малайзия федерациясига жўнаб кетмоқда.

Қабул дўстона вазиятда ўтди.

(ЎзТАГ).

ХАЛҚ КОНТРОЛИ САҲИФАСИ

1988 йил, декабрь № 11-12 (306)

• *Ўзбекистон ССР Халқ контроли комитетида*

ХАТГА МУНОСАБАТ ШУМИ?

Меҳнаткашларнинг хатлари, ариза ва шикоятлари билан ишлаш — ғоят масъулиятли иш. Бироқ Ўзбекистон ССР Савдо министрлиги ва унинг жойлардаги савдо бошқармалари бу ишга масъулиятсизлик билан ёндашмоқдалар. Кейинги йилларда министрлик коллегияси ва кенгашларида меҳнаткашларнинг хатлари билан ишлаш аҳволи кўриб чиқилмади, раҳбарларнинг ва масъул ходимларнинг ҳисоботлари эшитилмади. Ўзбекистон ССР Халқ контроли комитети ўтказган текширишда ана шулар аниқланди.

Ўзбекистон ССР Савдо министрлиги ва унинг ташкилотлари раҳбарлари хат ва оғзаки сигналларни кўриб чиқишга юзаки ёндашилаётгани ва уларни текширишда расмиятчиликка йўл қўйилаётганлиги каби воқеаларга амалда ўз муносабатларини билдирмаяптилар, савдо ишида содир бўлаётган салбий ҳолатларга қарши кураш сусайиб кетган, аҳолига хизмат кўрсатишни тубдан яхшилаш борасида жамоатчилик билдираётган фикрлардан деярли фойдаланилмаяпти.

Ўтказилган текширишда министрлик ходимлари меҳнаткашларнинг хатларига расмиятчилик ва бюрократларча муносабатда бўлаётганлари аниқланди. Масалан, кадрлар бошқармасининг бошлиғи Р. Зокирова ва министр ўринбосари Е. Клемёнов хатларда кўтарилган масалаларнинг моҳиятига чуқур кириб бормай ва уларни текширмай Термиз умумий овқатланиш тресги директори Қиличевнинг хизмат вазифасини суиистеъмол қилаётганлиги тўғрисидаги аризани назоратдан чиқарғанлар. Министрликда шунингдек, Фарғона умумий овқатланиш тресги ошпазлари бригадалари бошлиқларининг трест директори Абдуллаевнинг баъзи қилмишлари ҳақидаги шикоятлари ҳамда «Узкульторг» директорини сайлаш хусусидаги учта аризани кўриб чиқишга расмиятчилик билан ёндашилган. К. Пўлатовнинг Тошкент шаҳар Октябрь район умумий овқатланиш тресги директорини сайлашда демократия принциплари бузилганлиги ҳақидаги аризаси, Акромов ва Зугуровнинг аризасини текшириш пайтида Самарқанд умумий овқатланиш трестида аниқланган камчилик ва нуқсонлар юзасидан тегишли чоралар белгиланмади.

Р. Зокирова «Узспортторг»га қарашли 23/2-магазинда нуқсонлар содир бўлаётганлиги тўғрисидаги хатни бир ойдан ортиқ сақлаб қўйган. Иккинчи марта шу ҳақда шикоят келгандан кейингина, улар текширила бошланган. Бироқ орадан кўп ўтмай ҳар икки хат юзасидан ўтказилаётган текширишлар асоссиз тўхтатиб қўйилган.

Министрликда меҳнаткашларнинг хатларини кўриб чиқиш муддатлари ҳам қўпол тарзда бузилмоқда. Р. Зокирова ва Е. Клемёнов Фарғона озиқ-овқат савдосига қарашли магазин мудири А. Нинининг асоссиз ишдан бўшатилганлиги ҳақидаги шикоятини 8 ой ҳал қилишмаган. Министрликнинг А. Нинини ишга тиклаш ҳақида ёзма топшириғига қарамай, у ҳамон ишсиз юрибди. 2529-автоколонна ҳайдовчиларининг ёзган аризалари ҳам министрликда ўттиз кун ҳаракатсиз ётди. Шикоят олингандан кейин 17 кун ўтгачгина Р. Зокирова ариза ёзган М. Хусановга унинг иши билан маъмурий органлар шуғулланиши ҳақидаги хабарни юборган.

Министрлик ва унинг ташкилотларида гражданларни қабул қилиш, уларнинг оғзаки мурожаатларини ҳисобга олиш ва назорат қилиб боришда ҳам жиддий нуқсонларга йўл қўйилмоқда. Бир қатор бошқарма ва савдо ташкилотларида кишиларни қабул қилиш графиги тузилмаган. Бундай аҳвол, айниқса Қорақалпоғистон АССР Савдо министрлиги, Тошкент, Андижон областлари ва Тошкент шаҳар савдо бошқармаларида кўпроқ содир бўлаётир. Бошқарма раҳбарлари ариза ва шикоятлар билан ишлашда сансалорликка, расмиятчиликка йўл қўймоқдалар, хатлар йўқотилмоқда, кишиларга жавоб берилмайди. Кўпгина сигналлар эса ҳисобга олиб борилмаётир.

Республика Савдо министрлигида меҳнаткашларнинг хатлари билан ишлаш тартиби қўпол тарзда бузилаётганлиги ва бу соҳада рўй бераётган жиддий нуқсонлар шу ишга масъул раҳбар ходимларнинг талабчанликни бўшаштириб юборганлиги, коллегиаллик ва ошкоралик унутиб қўйилганлиги сабабли содир бўлмоқда.

Ўзбекистон ССР Халқ контроли комитети текшириш якунларини муҳокама қилиб, министрлик олдига меҳнаткашларнинг хатлари, ариза ва шикоятлари билан ишлашдаги жиддий нуқсонларни тугатиш ва бу муҳим ишда қатъий тартиб ўрнатиш вазифасини қўйди. Ариза ва шикоятларга юзаки муносабатда бўлгани, ўзибўларчиликка ва интизомсизликка йўл қўйгани сабабли министр ўринбосари Е. А. Клемёновга виговор, ўз хизмат вазифасини бажаришда масъулиятсизлик ва расмиятчиликка йўл қўйгани, ижро интизомини бузгани учун министрликнинг кадрлар бошқармаси бошлиғи Р. Зокировага қаттиқ виговор эълон қилинди. Р. Зокированинг ўз хизмат лавозимига лойиқлиги масаласини кўриб чиқиш республика Савдо министрлигига топширилди. Ўзбекистон ССР Халқ контроли комитети гражданларнинг ариза, шикоятлари ва мурожаатларига расмиятчилик билан муносабатда бўлгани ва интизомсизлик кўрсатгани учун Қорақалпоғистон АССР Савдо министри М. Бойниёзовга, Андижон область савдо бошқармаси бошлиғи М. Абдувалиевага, Тошкент область савдо бошқармаси бошлиғи А. Холибоевга виговор, Тошкент шаҳар ижроия комитети савдо бош бошқармаси бошлиғи Ғ. Мансуровга қаттиқ виговор эълон қилди.

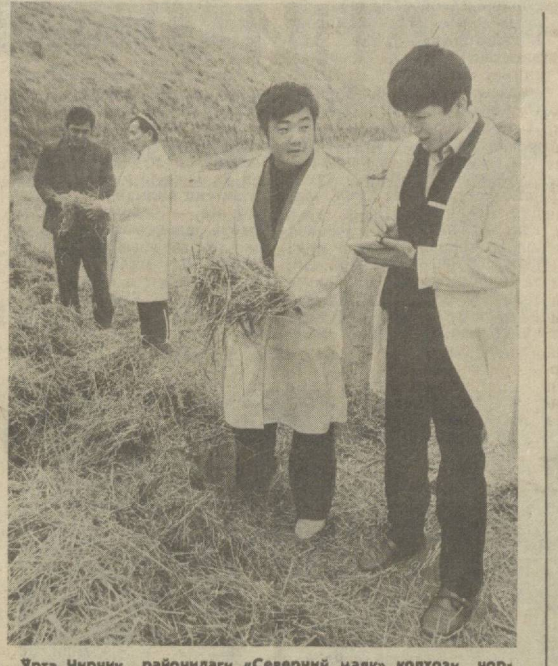

Ўрта Чирчиқ районидаги «Северний маяк» колхози чорвадорлари қишга пухта тайёргарлик кўрдилар. Етарли миқдорда чорва озуқаси жамғариб қўйилди, 1680 тонна пичан тайёрланди. Бу пландагидан 200 тонна кўпдир. Суратда (чапдан) колхоз халқ контроли группаси раиси Б. Унарбоев халқ назоратчилари Р. Ли, А. Йўлдошев, К. Марҳабоев билан бирга озуқа сифатини кўздан кечиряпти.

А. ЗУФАРОВ фотоси.

ҚИСҚА ХАБАРЛАР

ТОШКЕНТ. Область маҳаллий саноат бошқармаси халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш комплекс программаси топшириқларини бажара олмаяпти. Халқ назоратчилари бошқармага қарашли 13 та корхонада текшириш ўтказиб, шундай хулосага келдилар. Бу ерда маҳсулотларнинг кўп қисми ойнинг учинчи ўн кунлигида ишлаб чиқарилаётгани сифатга таъсир ўтказяпти. Олмалиқ, Бекобод, Паркент тикувчилик фабрикалари, Алимкент трикотаж бирлашмасида айниқса сифат масаласи ёмон. Бошқарма корхоналарида 928 минг сўмлик маҳсулот тўпланиб қолган. Область халқ контроли комитети ишда йўл қўйган камчиликлари учун бирлашма раҳбарларига нисбатан тегишли чора кўрди.

САМАРҚАНД. Боғишамол район халқ контроли комитети 26 Баку комиссарлари номли Самарқанд шойи ишлаб чиқариш бирлашмасида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш аҳволини текширди. Корхонада мавжуд кучларнинг 90 процентидан фойдаланиляпти, холос. Асбоб-ускуналар эскирган. Кейинги икки ярим йил ичида уларнинг фақат 6,5 проценти янгиланди. Маҳсулотнинг сифатсизлиги ҳақида эътирозлар кўпаймоқда. Корхона 178 минг сўм жарима тўлади. Район халқ контроли комитети корхона бош инженери Г. Мамулов, директор ўринбосари С. Омоновларга ишда йўл қўйган нуқсонлари учун ҳайфсан эълон қилди.

• *Тажриба, ташаббус, изланиш*

ЭКСПЕРИМЕНТ НИМАЛАРНИ КЎРСАТДИ?

КПСС Марказий Комитети Халқ контроли органлари базасида ягона назорат системасини тузишни тавсия қилган эди. Шунга мувофиқ хўжалигимиз аъзоларининг ўтган йил охирида бўлган йиғилиши эксперимент тариқасида колхоздаги мавжуд бешта назорат қилиш группа ва комиссиялар ҳаракатини вақтинча тўхтатиб, улар ўрнига ягона халқ контроли комитети тузишга қарор қилди. Янги тасдиқланган штат бўйича комитет раиси сайланиб, унга хўжалик бош мутахассислари маошига тенг миқдорда иш ҳақи белгиланди. Раис ўринбосари эса жамоатчилик асосида ишлайдиган бўлди. Халқ контроли комитетининг 15 аъзолигига турли соҳаларда ишлаётган малакали мутахассислар сайланди. Шунингдек, комитетнинг тўрт сектори ҳам ташкил этилди.

Комитет ўзининг дастлабки йиғилишида йиллик иш планини тузиб чиқди. Эндиликда ана шу план асосида ҳар ойда асосан бир масала кўриладиган бўлди. Январь ойида бўлиб ўтган дастлабки йиғилиш барча назоратчиларнинг эсида. Кун тартибига чорва қишлови қандай бораётганлиги масаласи киритилган эди. Қишлоқ хўжалиги сектори масалани пухта тайёрлади. Колхоз аслида чорвачиликда яхши кўрсаткичларга эришаётган эди. Текширишда чорвадорлар қиш пайтида ҳам самарали меҳнат қилаётганлиги, ем-хашакни сақлаш, озуқа рационига амал қилиш тўғри олиб борилаётганлиги таъкидланди. Бироқ камчиликлар ҳам йўқ эмасди. Бузоқларга вақтида иссиқ сув берилмаган. Қаймоғи олинган сут ўрнини босадиган озуқа сифатсиз тайёрланган. Чорвадорлар ўртасидаги социалистик мусобақа вақтида якунланмайди. Баъзи пайтларда сон кетидан қувиб, сифат унутиб юборилади. Чунончи, ўтган йилнинг ноябрь ойида гўшт учун топширилган қорамолларнинг кўпчилиги ўртача семизликдан анча паст бўлган. Бундан хўжалик 4100 сўм зарар кўрди.

Бундай камчиликларнинг сабабларидан бири мутахассисларда масъулият ҳисси бўшашиб кетаётганлигидадир. Уларнинг иши қатъий назорат қилиб борилмайди. Шу сабабли колхоз правлениеси раисининг чорвачилик бўйича ўринбосари Қ. Бекназаровга ҳайфсан эълон қилиниб, келтирилган зарарнинг бир қисмини қоплаш мақсадида ойлик маошининг учдан бир қисми ушлаб қолинадиган бўлди. Бошқа мутахассисларнинг хатоларини ҳам коллектив ўртасида муҳокама қилиш тавсия этилди.

Йиғилишнинг шу тарзда ўтиши ва айбдорларга нисбатан қаттиқ чоралар кўрилгани бошқа соҳа мутахассислари учун ҳам тарбия ролини ўтади. Улар ўз фаолиятларини қайта кўриб чиқдилар, ишда рўй бераётган камчиликларни тугатиш ҳаракатига тушиб қолдилар. Шуни айтиш керакки, чорвачилик мутахассислари ўз ваъдалари устидан чиқишди. Биз бунга қарор ижросини текширганимизда амин бўлдик.

Яна бир мисол. Колхоз шофёри А. Авазов 1987 йилда бир ярим ой касалхонада ётган, аммо у маошни касаллик варақасига асосланиб эмас, балки иш ҳақи сифатида олган. Правление раиси ўринбосари Қ. Бекназаров билан ҳам худди шундай воқеа содир бўлган. Шу йилнинг биринчи кварталида эса, хўжалик бўйича бюллетенда бўлган колхозчиларнинг 2563 иш кунига меҳнат ҳақи ҳисобидан пул тўланаверган. Бу фактлар колхозда ишни ташкил қилиш ва меҳнат интизомини текшириш жараёнида маълум бўлди. Халқ контроли комитети ишнинг тарбиявий ва таъсирчанлиги жиҳатларини ўйлаб, текшириш натижаларини муҳокама қилишни колхоз правлениесига тавсия этди. Правление йиғилишида эса ушбу масала чуқур таҳлил қилиниб, айбдорларга нисбатан жиддий чоралар кўрилди.

Халқ контроли комитети эътиборни хато ва камчиликларни очиб ташлашга, айбдор шахсларни жазолаш билан бирга бу нуқсонлар олдини олишга, кишиларни ҳалол, масъулият билан ишлашга, янги резервларни ишга солишлари учун яқиндан ёрдам беришга қаратяпти. Бу борада колхоз правлениеси ва партия ташкилоти билан ҳамкорликда иш олиб бормоқдамиз. Масалан, правление халқ контроли комитетидан ёрдамчи цехларда брак маҳсулотлар чиқарилаётгани сабабларини ўрганиб беришни сўради. Биз буни аниқладик. Шу билан бирга цехлардаги аҳволни яхшилашнинг йўл-йўриқларини ҳам кўрсатиб бердик. Натижада сифатсиз маҳсулот тайёрлаш кескин камайди.

Халқ контроли комитети ўтган ойлар давомида ўн тўрт масала юзасидан текшириш ўтказди. Уларнинг ҳаммаси ишни яхшилашга, камчиликларни тугатишга, келтирилган зиёнлар ўрнини айбдорлар томонидан қопланишига ёрдам берди. Бундай ижобий ўзгаришлар янгича ишлаш туфайли рўй берди.

Шундай экан, ўз-ўзидан савол туғилади: Халқ контроли комитети фаолияти эксперимент бўлиб қолаверадими ёки изчил, амалий иш тўла ҳуқуқ билан давом эттириладими? Колхозчиларимиз янгича ишлаш тарафдори. Ишончимиз комилки, пировард натижада назорат органлари ягона системага бирлашадилар. Буни қайта қуриш талаби, мамлакатимизда рўй бераётган ўзгаришлар ва ўтказилган экспериментнинг самарадорлиги тақозо этмоқда.

А. РЎЗМЕТОВ,
Боғот районидаги Нарimonов номли колхоз халқ контроли комитети раиси.

• *«Совет Ўзбекистони» ва халқ контроли комитетлари рейди*

Ҳа, қиш эшик қоқаяпти. Унинг салқин нафаси сезилиб турибди. Аммо уй-жойларни, болалар боғчаси ва яслиларини, ўқув юртларини, корхона ва ташкилотлар биноларини, чорвачилик фермаларини қишки мавсумга тайёрлаш ишидаги сифат ва тезкорлик эса унчалик сезилмаяпти. Меҳнаткашлардан келаётган шикоят хатлари ана шундан далолат бермоқда. «Совет Ўзбекистони» газетаси редакцияси халқ контроли органлари билан биргаликда жойларда қишга тайёргарлик қандай аҳволда эканлигини текшириш мақсадида рейд ўтказгани сабаби ҳам ана шунда. Ушбу рейд меҳнаткашлардан олинаётган шикоят хатлари тўғрилигини, жойларда объектларни қишга тайёрлаш вазифаси топширилган мутасадди ташкилотларда масъулиятсизлик ва расмиятчилик давом этаётганлигини, иш ўрнига ваъдабозлик, қоғозбозлик авж олганлигини кўрсатди.

ҚИШ ЭШИК ҚОҚЯПТИ-Ю...

Ваъда билан уй исимайди

Қўқон шаҳар уй-жой хўжалиги трести турар жой биноларининг ремонти, уларни қишки мавсумга тайёрлаш борасида ибратли ишларни қиляпти. Трестга қарашли уйларнинг ҳаммаси ўз вақтида иссиқлик билан таъминланди. Трест қошида турар жой биноларининг капитал ремонти билан шуғулланувчи «Таъмир» кооперативи ишлаб турибди. Унинг хизматидан аҳоли мамнун. Чунки кооператив уйларни қисқа муддатларда сифатли ремонтдан чиқаряпти. Бундан ташқари уйнинг капитал ремонти тугагач, ремонт сифати учун икки йиллик гарантия ҳам бериладди. Ана шу икки йил ичида бирор нуқсон аниқланса, кооператив уни қайтадан бепул ремонт қилиб беради.

Шаҳарда «Таъмир» кооперативидан ташқари «Облстройремтрест»ига қарашли қурилиш-ремонт ташкилотлари ҳам капитал ремонт ишлари билан шуғулланади. Лекин уларнинг иш сифати талабга жавоб бермаяпти. Қиш кириб қолганига қарамай, кўпгина уйларда ремонт ишлари охирига етказилмаган. Битганлари чала, сифатсиз.

Рейд пайтида Спорт кўчасидаги 21-уйда бир гуруҳ кишилар бизни ўраб олишди:

— Хонадаги батареялар ёрилиб кетган. Тинмай сув оқяпти, челак алмаштириш билан овораман, — деб зорланди шу уйнинг 5-квартирасида яшовчи Г. Мадумарова.

— Унитазни яқинда алмаштиришди, бироқ у синиқ экан, — дейди 3-квартирада яшовчи З. Зиновьева. 7-квартирадан В. Мудлов квартира эшигини алмаштиришмаганидан шикоят қилди.

Ленинобод кўчасидаги 4-уйнинг охирги подъезди олдида сув кўллаб ётибди. Кўл учида ремонт қилинганини сабабли канализация қувуридан оқава сув ҳовлига оқяпти. Шу уйнинг 3-квартирасида яшовчи Ж. Эминова уйидаги титандан сув оқаётганлиги, ремонт ташкилотлари эса уни тузатишга шошилмаётганлигидан нолиди. Қизиғи шундаки, шу уйдаги кўпгина квартираларга янги титан беришгану, уни ўрнатишни уй эгаларининг ўзларига қолдиришган.

— Бизга қарашли 50- ва 52-уйларнинг капитал ремонтини «Облремстройтрест»инин пудратчи ташкилотлари амалга оширди, — дейди 1-уй-жойлардан фойдаланиш участкаси бошлиғи М. Мўминов. — Аммо ремонт сифатидан аҳоли норози. Кўпчилик бирор камчилик юз берса, бизга арз қилади. Ремонтчилар эса бир амаллаб иш бажариш пайида.

«Облремстройтрест»ининг Қўқон шаҳридаги қурилиш-ремонт ташкилотлари ҳам планларини уддалай олмаяптилар. Масалан, 52-УНРСР шу йилнинг уч ойи давомида пландаги 442 минг сўмлик ўрнига 395 минг сўмлик иш бажарди, холос. 126-СМУ эса турар жойларни ремонт қилиш бўйича 9,5 минг сўмлик ишни бажармади. «Октябрь 50 йиллиги» массивидаги 42-, 44-уйлар аҳолиси ремонт сифатига эътироз билдиряпти. Менделеев массивидаги 6-, 7-уйларда яшовчилар капитал ремонт жараёнида пудрат ташкилотлари адресига бежиз аччиқ-тизиқ гаплар қилишмади. Куйбишев кўчасидаги 50-, 52-, Спорт кўчасидаги 10-, 21-, Ленинобод кўчасидаги 4-уйларда санитария-техника қурилмалари тўла ўрнатилмаган.

52-УНРСР қурувчилари планлаштирилган объектларда иш бажариш ўрнига шаҳар уй-жой хўжалиги трести розилигисиз турли жойларга скамейкалар ўрнатиш билан овора бўлишди. Умумий қиймати 52 минг сўм турадиган бу ишга трест ҳали пул ўтказгани йўқ. «Октябрь 50 йиллиги» массиви, «Ўзбекистон комсомолининг 40 йиллиги» кўчаларидаги айрим уйларнинг ремонти ҳали ниҳоясига етмади.

— Трест ходимлари аҳолига зарур қулайликлар яратиш учун ҳамма ишни қиляпти, — дейди шаҳар уй-жой хўжалиги трести бошқарувчиси Н. Аҳмедов. — Афсуски ремонт билан шуғулланадиган қурилиш ташкилотлари орасидаги муносабатларнинг мувофиқлашмаганлиги, капитал ремонт ишларидаги бошбошдоқлик ишнинг белига тепяпти. Бизнингча, шаҳардаги мавжуд ремонт-қурилиш ташкилотларини бирлаштириш пайти келди. Барча ремонт қурилиш ишларини олиб бориш бир ташкилотга топширилгандагина муваффақиятга эришиш мумкин.

Қиш келиб қолди. Лекин лоқайдлик, ишни яхши ташкил эта билмаслик туфайли шу кунгача уй-жой ремонти тугамаганлиги ачинарлидир. Аҳолининг ҳақли эътирозларига мутасадди ташкилотлар, қолаверса, Қўқон шаҳар Совети ижроия комитети раҳбарлари қулоқ солиб, зудлик билан тегишли чоралар кўришлари даркор.

А. ИБОДИНОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

В. КОБЗЕВ,
Қўқон шаҳар халқ контроли комитетининг инспектори.

В. НИКОЛАЕВСКИЙ,
шаҳар халқ контроли комитетининг қурилиш бўйича штатсиз бўлими бошлиғи.

Расмиятчилик жонга тегмадими?

«Кашкадарьяоблкомтеплоэнерго» бирлашмасида Қарши шаҳар халқ таълими бўлими ихтиёридаги болалар боғча ва яслиларини иситиш системалари қишга тайёр эмаслиги ҳақида ташвишланиб гапиришди. Бўлимга қарашли 10 та болалар боғчаси ва яслисининг бирортаси ҳам мавсумга тайёр эмас. Кўпгина болалар муассасаларида иситиш батареялари ва қувурлар ювиб чиқилмаган Элеваторларда контрол-ўлчов асбоблари йўқ. «Облремстройтрести»нинг 129-қурилиш-монтаж бошқармаси (бошлиғи Н. П. Тяпкин) «маблағ етмаяпти, материал ресурслари йўқ», деган баҳоналар билан иситишга тайёргарликни чўзиб юборяпти.

Рейд қатнашчилари З. Йўлдошева мудирлик қилаётган 10-болалар боғчасида бўлди. Ташқари илиғу, хоналар совуқ. Шу сабабли, мумкин бўлмаса ҳам, электр иситиш асбоблари қўйилган.

— Ахир, нима қилайлик, — деди тарбиячи С. Турсунбоева, — батареялар ишламайди. Хона совуқлиги учун болалар тез-тез шамоллаб қолишяпти. Бугун 28 боладан 20 нафари келганлигига сабаб шу.

Умуман боғчанинг 12 та группасида аҳвол шундай. Медицина ҳамшираси Асия Сулаймонова хоналар совуқлигидан ота-оналар ҳақли равишда шикоят қилишаётганлиги тўғрисида куюниб гапирди.

— Мана бугун 362 нафар болалардан 280 нафаригина келган. Ҳар куни шундай аҳвол. Шаҳар халқ таълими бўлими мудири Л. Янгалишева яқинда боғчамизга келганди. Лекин хоналарга кириб иссиқлик билан қизиқмади. Мудиримиз билан суҳбатлашиб кетиб қолди. Аҳвол эса кўриб турганингиздай.

Шаҳардаги 8-, 12-, 14-болалар боғчалари бинолари ҳам қишга тайёрланмаган. Иссиқлик системалари ремонтдан чиқмаган. Кўп жойларда иссиқ сув оқадиган қувурлар чириб, яроқсиз бўлиб қолган.

Рейд жараёнида мактабларда ҳам қишга тайёргарлик ўз ҳолига ташлаб қўйилгани маълум бўлди. Мавжуд 13 та мактабдан 11 тасининг иситиш системасида жиддий нуқсонлар бор. Ёш техниклар станциясида иситиш элеватор узели ўрнатилмаган. Абдулла Набиев номли 16-мактабнинг иссиқлик қозонхонаси ҳозиргача ремонт қилинмаган.

Қишлоқ хўжалик техникумида (директори Х. Шодмонов) ҳам қишга тайёргарлик ҳақида гап кўпу амалий иш оз. Техникумнинг спорт зали, ўқув устахонаси ва ошхонаси ҳар йилгидек бу йил ҳам иситилмаяпти.

Қишга тайёргарлик бўйича ҳар йили шаҳар ижроия комитети махсус штаблар тузади, тадбирлар белгилайди, турли хил йиғинлар ўтказади. Аммо қабул қилинган қарорлар ижросиз қолиб кетади. Бундай расмиятчилик ишга фақат зарар етказяпти, холос.

М. ҚАРОМОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

И. ШАРОПОВ,
Қарши шаҳар халқ контроли комитети раиси.

Баҳонага ўрин йўқ

15 ноябрда ёғган ёмғир «Узэлектротерм» ишлаб чиқариш бирлашмаси бош корхонаси қишки мавсумга тайёр эмаслигини яққол кўрсатди. Ваҳолонки, область халқ контроли комитети ёз ойларидаёқ текшириш ўтказиб шу борада рўй бераётган камчиликларни аниқлаган ва бош директор ўринбосари В. В. Точилин, таъминот ва комплектлаш бўлимлари бошлиқлари А. И. Мирзенко, Л. Десятова, бош энергетик А. Ориповлар барча нуқсонлар октябрь ойигача бартараф этилади, деб ишонтиришган эди.

Рейд аъзолари заводнинг Ровустондаги трансформатор цехида, айниқса ташвишли аҳволга дуч келишди. Бу ердаги ўнта дарвоза ёпилмайди. Дераза ойналари синган. Кранчи Ш. Аҳмаджонов ва фрезерчи Б. Бабеков шундай дейишди:

— Бинонинг тўрт томони бетон билан ўралган, томи, поли ҳам бетон. Бирор йил цех яхши иситилган эмас. Раҳбарларимиз иш талаб қилишади-ю шароит яратиш тўғрисида ўйлашмайди.

Цехларни иситиш учун соатига 10 тонна сувни 13 атмосфера босим билан иситиб берадиган учта «ДКВР» қозонлари ўрнатилган. Агар соз ишлатилса, улар ёрдамида на фақат цехни, ҳатто кичикроқ бир район марказини ҳам бемалол иситиш мумкин. Бироқ мунтазам қаров йўлга қўйилмагани сабабли ҳозир уч қозонхонадан фақат биттаси ишлайди, холос. Борди-ю у ҳам ишдан чиқса, цехда аҳвол оғирлашиб қолади. Чунки ҳали иккинчи қозон жорий ремонтдан чиқмаган. Учинчиси эса капитал ремонт учун қисмларга ажратилган.

— «Стальмонтаж» тресги билан қозонхонани ремонт қилиш тўғрисида ўтган йилнинг кузида шартнома тузган эдик, — дейди завод бош инженери Р. Абдуллаев. — Улар ваъдаларида туришмади. Энди «Узкоммунтеплоэнерго» бирлашмасининг Қўқондаги ремонт устахонаси билан шартнома туздик.

Область автомобиль йўллари қуриш ва ундан фойдаланиш бошқармасига қарашли қозонхона қурилганига анча йил бўлди. Аммо у сира ҳам элчитиб ишламади. Деворлари нураган, қувурлар чириган, агрегатлари занг босиб ётибди. Хуллас, унинг ташландиқ ҳолга келтириб қўйилганига кўп вақт бўлди. Линияларни эксплуатация қилиш бошқармасининг механизациялашган колоннаси, бошлиғи М. Аҳмедовнинг айтишича, қозонхонани ишлатиш учун куни кеча икки оператор олинган. Аммо уларнинг кимлиги, қачон иш бошлаши номаълум.

Қозонхона автоколонна, бошқарманинг лойиҳалаш группаси ва маъмурияти жойлашган биноларни ҳам иситиши кўзда тутилган. Ёз бўйи ана шу бўлинмаларнинг раҳбарлари сансоларлик билан кун ўтказишди. Юқори ташкилотларга берилган маълумотда қозонхона тайёр, автомобилларга қуйиш учун иссиқ сув ҳам етарли, ишчиларнинг душхонаси созлаб қўйилган, деб айтилган. Текширишда буларнинг ҳаммаси ёлғон бўлиб чиқди.

Рейд пайтида шунингдек мавсумга яхши тайёрлаб қўйилган область тикувчилик бирлашмасига қарашли қозонхонада ёнғинга қарши воситалар йўқлиги, мебель фабрикаси қозонхонасида техника хавфсизлиги ва ёнғинга қарши чоралар кўрилмаганлиги аниқланди. 230 га яқин автомашинаси бўлган область соғлиқни сақлаш бўлими автобазасида машиналар учун сув иситиб берадиган мослама ишга туширилмаган. «Электростройдеталь» заводи қозонхонасида эса сув узатадиган агрегат монтаж қилинмаган, қувурлар ўралмаган.

Текшириш шуни кўрсатдики, кўплаб саноат ва транспорт корхоналарнинг раҳбарлари қишга пухта ҳозирлик кўриш, ўзлари тузган тадбирни бажариб, одамларга шароит яратиш ўрнига турли баҳоналарни рўкач қилишмоқда.

Ш. ХОЛМИРЗАЕВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

М. МАМАДАЛИЕВ,
Наманган область халқ контроли комитетининг инспектори.

• *Ташвишли сигналлар*

ЭЪТИБОРДАН ЧЕТДА ҚОЛМАСИН

Совхозимиз чорвачилиги оқсоқ соҳалардан бири бўлиб қоляпти. Масалан, ўн ойлик гўшт, сут, тухум тайёрлаш планлари барбод бўлди. Сут тайёрлаш плани 45 процент, тухум тайёрлаш плани эса фақат 48 процент бажарилди. Кунига жами 1100 килограмм ўрнига 700—750 килограммдан сут соғиб олинаяпти, товуқлардан тухум олиш камайиб кетмоқда. Шу сабабли хўжалигимиз йилнинг ўтган ойларида чорвачиликдан 163 минг сўмдан кўпроқ зарар кўрди.

Чорва қишловига тайёргарликнинг бориши ҳам ўлдажўлдалигича қоляпти. Молхоналар ҳалигача ремонтдан чиқарилмади. 250 дона шифер етишмаётгани сабабли икки йилдан бери 120 бош молга мўлжалланган қўра топширилмасдан турибди. Қорақалпоғистон АССР давлат агросаноат комитети раисига шифер ажратишни сўраб бир неча марта мурожаат қилдик. Аммо фойдаси бўлмади.

Лойиҳа ҳужжатларида умумий нархи 470 минг сўм қилиб кўрсатилган озуқа тайёрлаш участкасини 3-кўчма механизациялашган колонна қурувчилари шу йилнинг учинчи кварталида битказиб, фойдаланишга топширишлари керак эди. Аммо ҳозиргача 250 минг сўмлик қурилиш монтаж ишларини бажаришди, холос. Ана шу объектлар қурилишини тезлаштиришда «Югкаракалпакводстрой» трести ёрдамига муҳтожмиз.

Х. ЖЕТЕСОВ,
Беруний районидаги «Ўзбекистон ССР 40 йиллиги» совхози халқ контроли группаси раиси.

ЙЎЛ АЗОБИ

Жиззах автомобил йўлларидан фойдаланиш бошқармаси тасарруфида жами 579 километрли йўл бор. Аммо бу йўлларнинг асосий қисми ҳозирги кун талабларига мутлақо жавоб бермайди. Салкам 100 километрли «Жиззах—Фориш» йўлининг кўп йиллардан бери ачинарли аҳволда эканлиги бошқарма раҳбарларини (бошлиғи Ўрол Бобоёров) ҳеч ташвишлантирмаяпти. 85 километр узунликдаги «Пахтакор — Чимқўрғон — Зафаробод — Гагарин» автомобиль йўли ҳам қиш арафасида ўнқир-чўнқирлигича қолмоқда. Кўприклар ҳолати давлат стандарти даражасидан йироқ. Бунинг устига бир неча бор кўрсатма берилганига қарамай, бошқарма ихтиёридаги йўлларга керакли йўл белгилари ўрнатилмаяпти.

Область автомобил йўллари бошқармасига қарашли «Оқтош — Хатча — Аболин», Фучик номли ва Қ. Раҳимов номли совхозлар оралиғидаги йўллар ҳам зудлик билан сифатли ремонт қилиниши зарур эди. Аммо бу иш пайсалга солинди.

Область маркази Жиззах шаҳрида ҳам кўчаларни қиш мавсумига тайёрлаш, мураккаб об-ҳаво шароитида ҳайдовчиларга қулайликлар яратишга тайёргарлик қониқарсиз аҳволда. Ёғин-сочинли кунларда йўлларнинг сирпанчиқ бўладиган, қор уюладиган жойларига зарур материаллар етарли миқдорда ташиб келтирилмаётир. Мавжуд техника ва механизмлар тайёргарлиги қониқарсиз аҳволда. Бу ишга мутасадди бўлган шаҳар коммунал хўжалиги раҳбарлари (бошлиғи Х. Шарофиддинов) қиш эшик қоқаётганлигини ҳис этмаётганга ўхшайдилар.

С. ҚАМБАРОВ,
Сирдарё область ички ишлар бошқармаси давлат автомобиль инспекцияси йўл ҳаракатини ташкил этиш катта инженери, милиция катта лейтенанти.

• Тошкент Давлат консерваторияси ва Ўзбекистон Композиторлар союзининг 50 йиллигига

ЙЎЛЛАР ТУРЛИЧА, МАҚСАД БИР

Ўзбек совет музика санъатининг шаклланиши, ривожи ва равнақида худди шу олий маданият мактаби ва ижодий ташкилотнинг роли ниҳоятда каттадир. Хўш, бу ролнинг юзага келиши, янада кучайиши кимларнинг номи билан боғлиқ? Қолаверса, музика таълими ва изланишларидаги ютуқларни конкрет нималарда, қандай асарлар мисолида кўриш мумкин? Қандай муаммолар бор? Бу саволларга Тошкент давлат консерваториясининг ректори, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Офелия Юсупова, СССР халқ артисти Ҳалима Носирова, Ўзбекистон Композиторлар союзи правлениесининг секретари, Ҳамза мукофоти лауреати Рустам Абдуллаев, СССР Композиторлар союзи правлениесининг секретари, республикада хизмат кўрсатган санъат арбоби Мирсодиқ Тожиевлар жавоб беришди.

О. Юсупова: Консерваториямизнинг ташкил этилишида қардош рус халқи музика маданиятининг арбоблари ташаббускорлик, жонкуярлик кўрсатдилар. Шу боисдан бугунги қутлуғ дамларда В. Успенский, Б. Надеждин, А. Козловский, Г. Мушель, Я. Пеккер, Н. Яблоновский, Н. Орлов, Е. Романовский, А. Гольберг, А. Подгорнийлар номини катта миннатдорчилик билан тилга оламиз. Бу маданият намояндалари консерваториямизга пойдевор қўйишда бош-қош бўлдилар. Дастлабки йиллардаги қийинчиликларни ҳам улар енгиб ўтишди.

Консерватория ташкилотчиларининг кўпчилиги ўзбек музикасидан хабардор, фольклор асарларини пухта ўрганган, энг муҳими, миллий мусиқа санъати анъаналарини билардилар ва ҳурмат билан ёндашардилар. Шунинг учун ҳам консерваториянинг илк тингловчилари билан бошланган иш яхши давом этди.

Олий мактабимизни биринчилардан бўлиб битириб чиққанлар орасида бугунги кунда машҳур санъат арбоблари ва музикашунослар бор. И. Акбаров, Т. Визголар илмий иш билан шуғулланиб, докторлик диссертацияси ёқладилар. Республика музика маданиятининг шаклланиши, ривожи муаммоларини худди шу олимлар батафсил талқин қилиб беришди. Собиқ студентларимиз — Ҳалима Носирова, Саодат Қобулова, Олга Бардина, Сайра Киизбоева, Бўлат Минжилкиев, Дилбар Абдураҳмоновалар «СССР халқ артисти» деган юксак унвонга сазовор бўлдилар.

Консерватория муваффақиятида М. Ашрафий, А. Лисовкий, В. Слоним, Б. Зейдман, М. Рейсон, А. Петросянц сингари улуғ педагогларнинг ҳам хизмати катта. Мухтор Ашрафий консерваторияга қарийб йигирма йил ректорлик қилган. Унинг юзлаб шогирдлари бор. Таълим масканида жорий этилган жуда кўп янгиликлар, яхши ишлар худди шу кишининг номи билан боғлиқ. Партия ва ҳукуматимиз шунинг учун ҳам катта хизматларини ҳисобга олиб, консерваторияга унинг номини берган.

Ҳозирги кунга қадар консерваторияни 5,5 мингдан ортиқ ёш битириб чиқди. Улар республика театрларида, бадиий коллективларида, маданият муассасалари ва ўқув юртларида, институтларда ишламоқда. Шуниси қувончлики, собиқ талабаларимиз эндиликда жуда кўп қардош республикаларда, ҳатто чет элларда ҳам ижод қилмоқдалар.

Айни кунларда консерваториямизда композиторлик назарияси ва фортепьяно, вокал-хор, халқ чолғу асбоблари, оркестр факультетлари ишлаб турибди. Йигирмата кафедрамиз бор.

Умуман, Тошкент давлат консерваториясининг фахрланишга арзийдиган ютуқлари ва анъаналари мавжуд. Бироқ ана шу зафарларимиз янада кўпайишига халақит бераётган камчиликлар, муаммолар ҳам йўқ эмас. Масалан, ўқув даргоҳи қарийб ярим асрдан бери жуда тор бинода фаолият кўрсатиб келаётганлигини, бу бино ҳозирги кунда ҳатто авария ҳолатида эканлигини афсус билан айтишга тўғри келади.

Бизнинг консерваториямизни ҳам ҳақли равишда республиканинг «Музика санъати қасри» деб аташади. Шундай экан, Ўзбекистон олий музика таълимининг, музика ижрочилиги ва фанининг маркази бўлган ўқув даргоҳи педагоглари ҳамда студентлари машғулотларнинг замонавий техника, асбоблар билан жиҳозланган синфларда, залларда ўтилишини орзу қиладилар. «Музика қасри» фақат мазмунангина эмас, балки, республика бадиий маданиятининг савиясини ёрқин акс эттирадиган даражада шаклан ҳам муносиб қаср бўлмоғи керак.

Ҳ. Носирова: Тошкент консерваториясидан миннатдорман. Профессионал ижрочи, санъаткор сифатидаги камолотимни унинг ёрдамисиз тасаввур қилолмайман.

Бу ерни битириб чиққанимга анча йил бўлган бўлсада, уни мунтазам кузатиб келаман. Ютуқларидан қувонаман. Шогирдларим орасида худди шу олий таълим масканини тугатган санъаткорлар анчагина.

Кейинги вақтларда «воқеа бўладиган опера ва балетлар кам», «ёрқин овози билан танилган ижрочилар кўпаймаяпти», деган эътирозлар эшитяпмиз. Бу — тўғри. Истагим шуки, консерватория ўзи учирма қилаётган мутахассисларнинг профессионал жиҳатдан чинакам етук бўлиб чиқиши учун кўпроқ курашса, интилса. Студентларга таълим бераётган ўқитувчи ва санъаткорларнинг малакасини мунтазам ўстириб бориш ҳақида ҳам ўйлаш лозим. Токи, бу ердан санъат оламига йўл олган кечаги талаба бугун муносиб ижрочи, маданият ходими бўлиб кўзга ташлансин.

Р. Абдуллаев: Ўзбекистон Композиторлар союзининг 50 йиллиги музика санъатимиз байрамидир. Шу улуғ айём кунларида биринчи навбатда миллий мусиқа санъатимизнинг дастлабки мукаммал намуналарини яратган бастакор ва композиторларни эслаб ўтишимиз керак. Т. Жалилов, В. Успенский, Ю. Ражабий, А. Козловский, Т. Содиқов, Б. Бровцинлар ана шундай устозлардан эди.

Ўзбекистон Композиторлар союзи ташкил этилган вақтда музиканинг саноқли жанрларидагина асарларимиз бўлган. Йиллар ўтгач, санъаткорларимиз мусиқа санъатининг йирик жанрларида янги ютуқларга эришдилар ва янги жанрларга қўл урдилар. Мен бу ўринда опера ва балет соҳасидаги ижодий юксалишни алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман. Мисол учун Мухтор Ашрафий «Бўрон», «Шоир қалби», «Дилором» опораларини, «Севги тумори», «Темур Малик», «Матонат» балетларини яратди. Бу асарларнинг ҳар бири театр ва музика санъатимизда ўзига хос воқеа бўлган. Опера ва балетлар ҳақида гапирганда М. Левиевнинг «Суҳайл ва Меҳри», С. Юдаковнинг «Майсаранинг иши», С. Бобоевнинг «Ҳамза», «Ёрилтош», И. Акбаровнинг «Сўғдиёна», «Орзу», «Лайли ва Мажнун», М. Юсуповнинг «Хоразм қўшиғи», Р. Ҳамроевнинг «Зулматдан зиё», «Тонг олдидан» каби асарларини мисол қилиб кўрсатамиз.

Консерватория ва Композиторлар союзи мунтазам алоқада бўлиб келади. Эътиборингизга ҳавола қилинаётган ушбу сурат 1947 йилда олинган. Унда сиз олий музика мактабига яқиндан ёрдам берган, шогирдлар тайёрлаш ишига ҳисса қўшган таниқли композиторлар Р. Глиэр ва Т. Содиқовни (ўртада) филармония торли квартетининг аъзолари билан кўриб турибсиз.
С. ВЕЛИЧКИН фотоси (ЎзТАГ).

Қўшиқчилик жанрининг равнақида Набижон Ҳасанов ва Фахриддин Содиқовнинг фидойилиги диққатга сазовордир. Иккаласи ҳам юздан ортиқ дилкаш, дилрабо қўшиқ яратди. Бу тароналарнинг кўпи деярли ҳар куни янграйди ва биз уларни севиб эшитамиз.

Кинофильмларга музика ёзишда Дони Зокиров ва Мутал Бурхоновнинг олдига тушадиган санъаткор йўқ, десак хато қилмаган бўламиз. Ҳанузгача «Амирликнинг емирилиши», «Қутлуғ қон», «Ленин йўлланмаси билан», «Улуғбек юлдузи», «Абу Али ибн Сино», «Бой ила хизматчи», «Самолётлар қўнолмади», «Сураййё», «Мафтунингман» фильмлари зўр қизиқиш билан томоша қилиниб келинаётган экан, бунда картиналарга ёзилган музикаларнинг ҳам хизмати катта.

Республикамизда музиканинг симфония жанри равнақ топди. Бу ўринда Тўлқин Қурбонов ва Мирсодиқ Тожиевларнинг изланишлари диққатга сазовордир. Улар яратган асарлар турли бадиий коллективлар репертуарига ўзига хос файз киритиб келмоқда.

60-70 йилларда музика санъатимизга бир группа талантли ёшлар кириб келди. У. Мусаев, М. Маҳмудов, Н. Зокиров, Ҳ. Раҳимов, М. Бафоевлар ана шундай ижодкорлардан. Улар яратган опера, балет, симфония, оратория, симфоник поэма ва кантаталар оригиналлиги билан ажралиб туради.

Музика санъатимиз равнақини композиторларимиз сафида хотин-қиз санъаткорлар кўпайганлиги билан ҳам изоҳлаш мумкин. Халқимиз, санъат мухлислари Ш. Шоймардонова, Д. Саидаминова, С. Абрамова, З. Тўйчиева, Д. Қодироваларнинг турли жанрда ёзган асарларини ҳам илиқ кутиб олмоқдалар.

Юбилей бир-икки кунда ўтиб кетадиган тантана, тадбир. Лекин биз кўпроқ узоқ вақт яшайдиган ижодий ишлар ҳақида қайғуришимиз керак. Буни ошкоралик, қайта қуриш даври янада актив талаб этмоқда, қолаверса. Шунинг учун бугун биз камчиликларимизни ҳам бемалол айтамиз.

Композиторларимиз интилишларини ҳақиқий маънода фидойилик деб бўлмайди, кўпинча. Устозларимиз биринчи навбатда худди шу фазилатлари билан ажралиб турадику?! Эл оғзига тушган қўшиқларимиз йўқ эмас, бор. Лекин ниҳоятда кам. Ёш композиторларимизнинг халқ ижодини яхши билмаслик ҳоллари ҳам кўзга яққол ташланиб турибди. Замонавий мавзудаги асарларимиз кам. Бу борада композиторларимизда дадиллик етишмайди. Йирик музика жанрларида кейинги йилларда воқеа бўлган асарлар оз яратилди.

Союзимизнинг қарийб юзта аъзоси бор. Шундай экан, ютуқларимиз ҳам кўп бўлиши зарур. Бунинг учун энг аввало активлик, фидокорлик, ташаббускорлик лозим. Ана шундай хислатлар билан ишласаккина, ўз бурчимизни англаб фаолият кўрсатяпмиз, деб айтсак бўлади.

М. Тожиев: Ўтган эллик йил ичидаги ютуқларимиздан бири ўзбек совет композиторлик мактабининг пайдо бўлганлигидир. Бу мактабнинг асосини М. Ашрафий, М. Бурхонов, М. Левиев, С. Юдаков, И. Акбаровлар қўйишган. Мактаб олтмишинчи йилларгача шаклланиш йўлидан борган бўлса, етмишинчи-саксонинчи йилларда кутилгандек равнақ топди. Бунда консерваториянинг ҳам хизмати бор. Ҳозирги вақтда бу мактабнинг довруғини таратаётганлар орасида Э. Солиҳов, У. Мусаев, Р. Абдуллаев, М. Маҳмудов, Т. Қурбонов каби иқтидорли композиторлар бор.

Маълумки, композиторларнинг ишлари ижрочи коллективлар ва алоҳида ижрочилар билан узвий боғлиқ. Агар театр ёки бадиий коллективлар музика асарларини ўз вақтида ижро этмаса, халқ уни билмайди, композитор эса, ижрочилик қилолмайди, аниқроғи, оркестр ёки хор вазифасини бажаролмайди. Шу маънода Навоий номидаги катта опера ва балет театри, Ўзбекистон Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитетининг камер оркестри, республика симфоник оркестри ва бир қатор алоҳида ижрочиларнинг ёрдамидан, ҳимматидан мамнунлигимизни айтиб ўтсак арзийди.

Яна бир факт, бугунги кунда ўзбек композиторларининг асарлари Бутуниттифоқ ва чет эл саҳналарида кўплаб ижро этилмоқда. Москвада биронта йирик музика анжумани йўқки, унда ўзбек композиторининг ҳам асари ижро этилмаган бўлсин. Булар ютуқлар, албатта.

Лекин музика санъатимиз камчиликлардан, муаммолардан ҳам холи эмас. Бу камчилик ва проблемалар айниқса эллик йиллик сарҳисоб қилинаётган пайтда кўзга янада яққол ташланиб қоларкан. Мисол учун юбилей арафасида қатор концертлар, кечалар уюштирилди. Ўша учрашувларда залга кутилгандек кўп одам йиғилмади. Умуман, театр ва концерт залларига томошабинлар оз келадиган бўлиб қолишган. Сабаб нима? Аввало шуни айтиш керакки, композиторларимизнинг етук асар ёзишга бўлган ҳаракатлари кучли бўлмаганлиги учун қатор-қатор ўртамиёна ижод намуналари яратилаётир. Буни ҳозирги зийрак, билимдон томошабин тез англайди ва хулоса чиқаради.

Музика таълими муаммолари ҳам оз эмас. Махсус техникум ва билим юртларида музика фани яхши ўтилмайди. Етук ўқитувчилар деярли йўқ. Ваҳолонки, ҳар йили консерваторияни 30—40 нафар ёш битириб чиқади. Улар музика назарияси ва тарихини пухта билишмайди. Уларга берилаётган йўлланманинг тақдири билан ҳеч ким қизиқмайди. Натижада аксарият студентлар Тошкентда қолишади. Улар йўлланган жойларига боришлари керак-ку?

Республикада 300 га яқин музика мактабида ҳам профессионал етук ўқитувчилар етишмайди. Яна бир масала, ўзбек композиторларини тайёрлаш сусайиб кетяпти. Сабаби кадрлар йўқлигиданмас. Масалан, 1966 йилда Тошкентда бўлган атоқли санъаткор Д. Шостакович шундай деган эди: «Ўзбекистонда музикага талантсиз одам йўқ экан. Кўзингизни юмиб, қўлингизни узатиб, тўғри келган одамни олиб тўғри тарбиялай олсангиз, композитор чиқиши мумкин экан». Бу ниҳоятда катта ва топиб айтилган гап. Шахсан менинг ўзим областларда бўлганимда улуғ санъаткорнинг эътирофи нечоғлик ҳаққоний эканлигига такрор-такрор амин бўлганман. Афсуски, областлардаги музика билим юртларида ўқув планидан композиторлик факультатив соатлари олиб ташланиб, унинг ўрнига физкультура дарслари қўйилган.

Консерватория ўша жойларга бориб, қобилиятли болаларни топиб олиб келиб, тайёрлов курсларида ўқитишни яхши йўлга қўйиши керак. Бир вақтлар бундай тажриба катта самара берганди. Конкрет айтадиган бўлсам, юқорида номлари келтирилган таниқли композиторларнинг кўплари ана шу тайёрлов курсларида таълим олишган.

Яна бир жиддий масала — театр ва бадиий коллективлар ҳақида. Шуниси ачинарлики, республика музикали драма театрларининг кўпида на хор, на оркестр бор. Ҳатто Муқимий номидаги театримиз ҳам профессионал музика арбоблари ва мутахассислари билан тўла мустаҳкамланмаган. Шу ўринда театрларнинг ўзлари ҳам қўл қовуштириб ўтирмасликларини айтиб ўтмоқчиман. Республика симфоник оркестридаги ҳозирги вазият барчани бирдай ташвишга солиши табиийдир. Бу ердан ўринсиз талаблар, аниқроғи, демократия ниқоби остида Зоҳид Ҳақназаровдай дирижёр четлаштирилди. Буни қандай тушунмоқ керак? Бу ҳақда биринчи навбатда Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги атрофлича ўйлаб кўриши лозим.

Агар ана шундай камчиликларга ўз вақтида барҳам берсак, музика санъатимизнинг юксалишига, унинг халқ билан бўлган алоқасини янада кучайтиришга хизмат қилган бўлур эдик.

Ҳа, республикамиз музика санъати эллик йил ичида шаклланди, ривожланди ва тараққиётнинг ойдин йўлига чиқиб олди. Энди бу йўлдан янада дадил, янада самаралироқ давом этиш керак. Композиторлар союзининг ҳам, консерваториянинг ҳам ўз йўли бор, лекин мақсадлари бир: замондошларимизни маънавий-эстетик руҳда тарбиялашда, уларнинг ҳаётларини, орзу-интилишларини, меҳнатларини, эзгу-туйғуларини тасвирлашда муносиб фаолият кўрсатиш, қолаверса, музика маданиятининг инсон ҳаётидаги ўрнини тағин ҳам кучайтиришга фаол хизмат қилишдир. Бу эзгу ишда юбиляр коллективларга муваффақиятлар тилаймиз.

Ю. БЕРДИЕВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

Матбуот кучи — социал иллатга қарши

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг нашриётида бўлиб ўтган матбуот конференциясида гиёҳвандлик, ичкиликбозлик ва заҳарвандликни тугатиш борасида республика ички ишлар органлари фаолиятининг асосий йўналишлари ҳақида гап борди. Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлиги бўлинмаларининг етакчи ходимлари журналистлар билан учрашувга келишди. Улар ғайриқонуний кўкноризорларни, канопзорларни аниқлаш ва тугатиш, наркотикларни тарқатишга дахлдор бўлган шахсларни аниқлаш борасидаги ишлар ҳақида, наркобизнесга қарши курашни кучайтириш чоралари тўғрисида гапириб бердилар.

Республика Ички ишлар министрлигининг вакиллари журналистларнинг саволларига жавоб қайтардилар. Ҳуқуқ-тартиботни сақлаш масалаларига доир материалларни фаол равишда бериб бораётган бир группа матбуот ходимларига Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлигининг Фахрий ёрлиқлари ва дипломлари топширилди.

(ЎзТАГ).

● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

БОКС:
ҒОЛИБЛИК СУПАСИДА

Югославия пойтахтида ўтказилган анъанавий «Олтин қўлқоп» халқаро турнирида республикамиз боксчилари муваффақиятли куч синашдилар. Олти боксчимиздан беш нафари ғолиблик супасига кўтарилди. Жумладан Гамлет Илёсов, Фарҳод Усмонов, Ринат Тришев ҳал қилувчи учрашувларда ғалаба қозонишди. Қосим Раҳимов билан Алишер Ахроровлар учинчи ўринни эгаллашди.

СПАРТАКИАДА:
МЕЗБОНЛАР УСТУНЛИГИДА

Андижонда қишлоқ спортчилари ўртасида республикалараро «Дўстлик» спартакиадаси ўтказилди. Мусобақада Қозоғистон, Тожикистон, Қирғизистон ва Ўзбекистон ёшлари ўзаро баҳслашдилар. Республикамиз терма командаси Андижон область спортчилари асосида таркиб топтирилди. Майдон эгалари спортнинг қўл тўпи, шахмат-шашка ва тош кўтариш тури бўйича мусобақаларда муваффақият қозонишди. Фақат волейбол бўйича учрашувларда Қирғизистоннинг Ўш области вакиллари устун келдилар. Бу командa умумҳисобда учинчи совриндор ўринни эгаллади. Чимкент области қишлоқ ёшлари эса иккинчи ўринга кўтарилишди. «Дўстлик» спартакиадасини анъанага айлантириш кўзда тутилмоқда.

ШАХМАТ:
КУЧЛИЛАР САФИДА

Республикамиз пойтахтида ўтказилаётган Бутуниттифоқ турнирида мамлакатимизнинг турли шаҳарларидан келган 14 нафар шахматчи ўзаро дона сурмоқда. Уларнинг ўн нафари спорт мастеридир. Самарқандлик Шохиста Раҳматуллаева, наманганлик Неля Курмаева, тошкентлик Ирина Хлиманова билан Рена Мамедовалар ана шундай унвон эгаси бўлишга ҳаракат қилишмоқда. Ҳозирча ўнинчи тур ўйинларидан кейин таллинлик Л. Пярнуис, севастополлик Н. Ручьева ва тбилисилик К. Мелашвили 6,5 очко билан олдинда боришмоқда.

ЎРТОҚЛИК УЧРАШУВИ:
ФУТБОЛ МАЙДОНЛАРИДА

Жиззахда «Ёшлик» командаси билан Киев динамочилари ўртасида ўтказилган ўртоқлик учрашуви кўпчиликда яхши таассурот қолдирди. Майдон эгаларидан Мурод Отажонов ҳисобни очди. Динамочилар А. Балл, С. Болтача, И. Яремчук ва В. Евтушенко ҳамкорлиги самарасиз қолди. Танаффусдан кейин томонлар дарвозани биттадан ишғол қилишиб, умумий ҳисоб (2:1) майдон эгалари фойдасига ҳал бўлди.

✦ ЖАҲОН ЧЕМПИОНАТИ. Европа учинчи саралаш группасига кирувчи коллективлар ўртасида учрашув бўлиб ўтди. Туркия футболчилари ГДР командасидан устун келиб (3:1), уч очко билан иккинчи ўринга кўтарилишди. СССР терма командаси икки ўйиндан шунча очко тўплаб, пешқадамлик қилмоқда.

Редактор Л. ҚАЮМОВ.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлимининг
ЎСИМЛИКЛАРНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ЎРТА ОСИЁ ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ
1988 йил учун энтомология, ўсимликларни зараркунандалардан ва касалликлардан ҳимоя қилиш ихтисосликлари бўйича
КУНДУЗГИ ВА СИРТҚИ АСПИРАНТУРАГА
ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ
Ҳужжатлар 1988 йил 20 декабргача қабул қилинади, қабул имтиҳонлари 1989 йил 2 январдан бошланади.
Аризага қуйидаги ҳужжатлар қўшиб топширилади: кадрларни ҳисобга олиш бўйича шахсий варақа, фотосурат: таржимаи ҳол, ижтимоий-ишлаб чиқариш характеристикаси, олий ўқув юртини тамомлаганлик тўғрисидаги дипломдан нусха ва баҳолар қўйилган ведомостдан кўчирма (нотариал йўл билан тасдиқланган бўлиши керак), саломатлиги ҳақида справка (286-форма), илмий ишлари рўйхати ёки танлаган ихтисослиги бўйича реферат, иш ҳақи тўғрисида справка (кундузгилар учун), меҳнат дафтарчасидан кўчирма.
Ҳужжатларни жўнатиш ва справкалар учун қуйидаги адресга мурожаат қилинсин: 700140, Тошкент шаҳри.

●

Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш министрлигининг
КАРДИОЛОГИЯ ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ
лабораториялар бўйича
КИЧИК ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ВАКАНТ ВАЗИФАЛАРИГА
КОНКУРС ЭЪЛОН ҚИЛАДИ
Юрак-қон томири касалликлари эпидемиологияси ва профилактикаси, артериал гипертония (2), диагностиканинг янги методларини ишлаб чиқиш, патофизиология ва экспериментал фармакотерапия (2), кардиология хизматини такомиллаштириш ва уни ташкил этиш (2).
Конкурс муддати — 18 декабргача.
Адрес: 700109, Тошкент шаҳри, Форобий кўчаси, 2-уй.

●

ЎЗБЕКИСТОН ССР САВДО-САНОАТ ПАЛАТАСИ
техника ҳужжатлари, илмий-техника ва бошқа материалларни чет тилларга ва чет тилларидан **таржима қилиш юзасидан**
саноат корхоналари, ташкилотлар, муассасалар, институтлар ва хусусий кишиларнинг
БУЮРТМАЛАРИНИ БАЖАРИБ БЕРАДИ
Адрес: 700017, Тошкент шаҳри, Ленин проспекти, 16 «а» уй. Телефон: 39-42-71.

●

Ташкилотлар ва корхоналарнинг раҳбарлари диққатига!
ТОШКЕНТ «РАССОМ» РАССОМЧИЛИК КОМБИНАТИ
қуйидагиларга
БУЮРТМАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ
— саноат корхоналари, дам олиш зоналари, музейлар, виставкаларни бадиий безаш, диорамалар, дизайнерлик ишланмаларини тайёрлаш;
— тасвирий-график асарларни, саноат графикаларини, саноат буюмларининг бадиий-конструкторлик ишланмаларини, нострандарт асбоб-ускуналар ишланмаларини бажариб бериш;
— намойиш қилинадиган макетларни тайёрлаш.
Адрес: 700096, Тошкент шаҳри, Ғ. Ғулом кўчаси, 10 «а» уй. Телефонлар: 78-44-31, 78-52-21, 78-53-82.

●

АНГРЕН ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ КОМБИНАТИ
1983 йилда чиқарилган «Икарус-260» автобусини
СОТАДИ
Автобуснинг қолдиқ баҳоси 31353 сўм.
Телефонлар: 2-46-36, 2-44-58.

●

ДИҚҚАТ!
«ПОЛИМИР» ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ
фондсиз синтетик ярим акрилонитриль нитрон толасини (сунъий жун) ҳар тоннаси 3090-3370 сўмдан чакана нархларда
СОТАДИ
Нитрон толаси турли рангларда, толанинг узунасига зичлиги 0,33 текс.
Қирқимлар узунлиги — 37, 51, 65, 90 мм.
Адрес: 211440, БССР, Новополоцк шаҳри — 5, «Полимир» ишлаб чиқариш бирлашмаси, ишлаб чиқариш бўйича директор ўринбосарининг телефони: 5-72-46, сотиш бўлимининг телефони 5-71-98, 5-72-98.

●

Ташкилотларнинг раҳбарлари ва аҳоли диққатига!
ТОШКЕНТ САЁҲАТ ВА ЭКСКУРСИЯЛАР БЮРОСИ
янги бинога кўчиб ўтиши муносабати билан
ЎЗ АДРЕСИНИ
МАЪЛУМ ҚИЛАДИ
Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 69 «а» уй (Метронинг «Пахтакор» станцияси).

●

ТАШКИЛОТЛАР, КОРХОНАЛАР ВА ЎҚУВ ЮРТЛАРИНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!
ТОШКЕНТ САЁҲАТ ВА ЭКСКУРСИЯЛАР БЮРОСИ
экскурсия хизмати кўрсатиш, Ватанимиз шаҳарлари бўйлаб саёҳатларга чиқиш юзасидан
ШАРТНОМАЛАР ТУЗИШ УЧУН
БУЮРТМАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ
Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 69 «а» уй (метронинг «Пахтакор» станцияси).

●

МИНИСТРЛИКЛАР, ИДОРАЛАР, КОРХОНАЛАР ВА ТАШКИЛОТЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!
ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚУРИЛИШ МАТЕРИАЛЛАРИ САНОАТИ МИНИСТРЛИГИ
ТУГАТИЛАДИ
Даъволар — 19 декабргача қуйидаги адресда қабул қилинади: 700064, Тошкент шаҳри, 2-Охунбобоев кўчаси, 68-«а» уй.

●

ДИҚҚАТ!
Ўзбекистон ССР Халқ таълими министрлигининг
ЛОЙИҲА ИДОРАСИ
10 декабрдан бошлаб
ТУГАТИЛАДИ
Даъволар — 19 декабргача қуйидаги адресда қабул қилинади: Тошкент шаҳри, Генерал Петров кўчаси, 20-уй.

●

Ташкилотлар ва корхоналарнинг раҳбарлари диққатига!
Ўзбекистон ССР Мелиорация ва сув хўжалиги министрлигининг
«УЗВОДСТРОЙИНДУСТРИЯ» РЕСПУБЛИКА САНОАТ БИРЛАШМАСИ
1988 йил 10 октябрдан бошлаб
ТУГАТИЛДИ
Барча даъволар — 1988 йил 10 декабргача қуйидаги адресда қабул қилинади: Тошкент шаҳри, У. Юсупов кўчаси, 1-«а» уй. Телефонлар: 41-37-51, 51-59-31.

●

Цирк

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА
— **Москва цирки артистлари иштирокида янги программа** (19.30).

• Тингланг, томоша қилинг

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

2 ДЕКАБРЬ, ЖУМА

МТ-I. 7.00 — «120 минут». 9.05 — Салом, музика! 9.50 — Танишинг: ёш кинематографчилар. 10.50 — Янгиликлар. 11.00 — Фидойи шахслар. 11.45 — Кит байрами. 12.10 — Ҳужжатли фильм. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — «2 «В» лик қасоскорлар», «Ҳамма нарсани биладиган дўстим Кнопик». «Салом, Пушкин». Бадиий фильмлар. 17.15 — Студиямизда пианиночи В. Овчинников. 17.55 — Нега ва нима учун? 18.25 — Ҳужжатли фильм. 19.15 — Дунё воқеалари. 19.35 — Мультфильмлар. 20.00 — Инсон ва қонун. 20.30 — Музика ва биз. 21.30 — Время. 22.20 — Нигоҳ. 22.05 — 1988 йил қўшиқлари.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Илмий-оммабоп фильм. 9.35 — Тарих. 10.05 — Инглиз тили. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — География. 12.05 — Инглиз тили. 13.05 — «Юртдошлар». Бадиий фильм. 3-серия. 14.15 — Ҳужжатли фильм. 14.45 — Янгиликлар. 14.55 — «Сабаб». Бадиий фильм, 2-серия. 18.35 — Янгиликлар 18.40 — Концерт 19.35 — Ҳужжатли фильм. 20.50 — Бизнинг мерос. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Э. Грач чалади. (скрипка). 21.30 — Время. 22.20 — Музикали фильм. 23.45 — Янгиликлар. 23.50 — Ҳужжатли фильмлар.

ЎзТВ-I. 15.50 — Фильм-концерт. 16.45 — Физика. 17.15 — «Димканинг хўрозчаси». Бадиий-телефильм. 17.30 — ЎзССР тарихи. 18.00 — Янгиликлар. 18.10 — Инсон болаликдан бошланади. 18.50 — Болалар учун фильм. 19.30 — Хўжасизликка ўт очайлик! 20.00 — Ахборот. 20.20 — Долзарб интервью. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Қизлар гулдастаси. 21.30 — Время. 22.20 — Октябрь саодати.

ЎзТВ-II. 19.30 — «Онтарио соҳилида бўлган воқеа». Бадиий фильм. 21.00 — Шаҳар ташвишлари ва юмушлари. **Фрунзе.** 21.30 — Время. 22.20 — «Алвидо ғўр ёшлигим». — Бадиий фильм.

РАДИО

БИРИНЧИ ПРОГРАММА. 8.30 — Эстрада концерти. 9.30 — Н. Пўлатова куйлайди. 9.45 — Халқ контроли радиопости. 10.15 — Публицист минбари. 11.15 — Юность. 12.10 — Ўзбекистон бинокори. 12.30 — Классик қўшиқлар. 13.00 — Ўзбекистон чорвадори. 13.30 — Р. Паульс қўшиқлари. 14.00 — Қишлоқ хўжалик ходимлари учун эшиттириш. 15.30 — «Гулхан» достони. 15.50 — Бахтли болалик ҳақида куйлаймиз. 16.00 — Дўстларимиз овози. 18.15 — Бизнинг социалистик турмуш тарзимиз. 18.30 — Б. Умиджонов қўшиқлари. 18.40 — Инсон ва қонун. 19.20 — Аланга. 20.15 — В. И. Ленин асарларини ўрганамиз. 20.30 — Оқшом тароналари. 21.30 — Қишлоқ меҳнаткашларининг талабларига биноан концерт. 23.10 — «Умид». Радиопостановка. 00.30 — Тунги музикали программа.

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ
Орган ЦК Компартии Узбекистана, Верховного Совета и Совета Министров Узбекской ССР
Редакция адреси: 700083, ГСП, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.
Хатлар ва оммавий ишлар бўлими телефонлари — 33-21-43, 32-53-16, 32-53-20, 32-53-21, 33-11-49, 32-54-06.

Р. — 11160. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. А. — 278. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12